

83.3(5к23)к23

855 Баянғали Әлімжанов

БІЛ ШҮҚАТЫ

К03.23.
83.3 (СМ03)
205

Баянғали ӘЛІМЖАНОВ

Әзіл шуағы

541184

М. Жұмбаев атындағы
Көкшетау облыстық әмбебап
ғылыми кітапханасы
Кокшетавская областная
универсальная научная библиотека
им. М. Жумбаева

Көкшетау-2004

ББК 84 Қаз 7-7

Ә 55

Әлімжанов Б.

Ә 55 Әзіл шуағы. Көкшетау: 2004-64 бет

ISBN 9965-421-13-0

Жазушы, айтыс ақыны, Жыршы, манапшы, драматург Баянғали Әлімжановтың бұл кітабына өмірден тұған, тибан астында тауып айтылған өлеңдері мен қысқа да нұсқа сөздері жинақталған. Ел азаматтарымен өзін - қилжыны жараеп жүрген ақын шуақты күлкімен адам бойындағы ізгі сезімдерге дөер етіп, күлдіре отырып ойландырады, бүгінгі заманымыздың сан алуан қрбылыетары жайынан сыр шертеді. Көкшетау университетінің президенті Жанат Жақып-Сейітұлы Қасымның демеушілігімен жарыққа шыққан бұл қызық кітаптың мазмұны бай.

Ә 4702250200
00(05)-04

ББК 84 Қаз 7-7

ISBN 9965-421-13-0

© Әлімжанов Б., 2004

Баянғали Әлімжанов 1954 жылы Көкшетау облысы Степняк қаласында туған. ҚазМУ-дің филология факультетін бітірген (1977ж.) Сәбит Мұқановтың мұражайында, “Лениншіл жас”, “Қазақ әдебиеті”, “Кітап жаршысы” газеттерінде, “Қазақфильм” киностудиясында, “Балдырған”, “Жұлдыз” журналдарында, “Көкшетау правдасы” газетінде, Еңбекшілдер аудандық мәдениет бөлімінде, Шахмет Құсайынов атындағы Көкшетау облыстық қазақ драма театрында қызмет істеген. Қазір шығармашылық жұмыста, Көкшетау қаласында тұрады.

Баянғали 1984 жылдан бері 214 рет айтысқан, республикалық, облыстық деңгейлерде өткен айтулы тойлардың бәрінде дерлік өнер көрсетіп, жиырма екі рет бас жүлдеге ие болған, талай дүркін жүлдегер атанған. Қанжығалы Бөгенбай батырдың 300, Шұбыртпалы Ағыбайдың 190 және 200, ақын Сараның 115, Мағжан Жұмабаевтың 100 және 110, Ілияс Омаровтың 80, Көтібар Бәсенұлының 240, Есет Көтібарұлының 190, Тама Есет батырдың 325 жылдығына арналған айтыстардың, Сырым батырдың 250 жылдығына орай Ташкентте өткізілген Қазақстан-Өзбекстан, “Манас” жырының 1000 жылдығына орай Бішкекте өткізілген Қазақстан-Қырғызстан ақындары айтысының, Семей полигонының жабылуына арналған, “Невада-Семей” қозғалысы аясында өткен Халықаралық акция айтысының жеңімпазы.

Баянғали-Қазақстан жазушылар одағының мүшесі, “Қиқыматтың хикаялары” (1982ж.), “Ұя” (1985ж.), “Жынды Қаратайдың қасіреті”

(2000ж.), “Ауылдың ақ самалы” (2003ж.) атты кітаптардың, “Кикыматтың қиссасы” атты сатиралық повестің, “Кұдалық”, “Қожанасыр”, “Қайран кемпір-шалдар-ай”, “Еркегі бар болғыр”, “Жолбарыс пен пони”, “Алтын нокта” атты пьесалардың авторы. Ол “Жыраулар”, “Асылдың сынығы”, “Палуан” атты деректі фильмдердің сценарийін жазған.

Баянғали Әлімжанов қырғыздың “Манас” жырын жатқа айтады, ол Манасты мың жылдығына арналған Халықаралық манасшылар конкурсына қатысып, арнайы жүлдеге ие болған. Ол Қырғызстан Мәдениет министрлігі мен Композиторлар одағы тағайындаған Абдылас Малдыбаев атындағы халықаралық сыйлықтың лауреаты (1995ж.) “Қобыланды батыр”, “Ер Тарғын”, “Ер Тәуке”, “Арқалық батыр”, “Батыр Баян”, “Жанак пен Рүстем төре”, “Сүйінбай мен Тезек төре”, “Бақтыбай мен Тезек төре” “Әсет пен Кемпірбай”, “Өзім туралы” (Қасым Аманжолов) т.б. қазақтың ескі жырларын көп жылдардан бері ел ішінде жырлап келеді. 2001 жылы Қызылорда қаласында өткен республикалық “Ғасырлар үні” атты жыраулар конкурсының үшінші, 2003 жылы екінші жүлдегері.

Б.Әлімжанов журналистика, әдеби сын, әдеби зерттеу (шешендік сөздер) саласында да жемісті еңбек етті. Оның мақалалары 1973-1990 жылдары республикалық, облыстық баспасөз беттерінде жиі жарияланып, “Уақыт және қаламгер” сияқты жинақтарда жарық көрді. Ол республикалық теледидардан “Халық қазынасы”, “Бес ғасыр жырлайды” атты белгілі хабарлар циклін жүргізіп, қазақтың жыраулық өнерін насихаттауға да үлес қосқан. 2000 жылы “Ерен еңбегі үшін” медалімен марапатталған.

1994 жылдың жазында Қазақстан президенті Нұрсұлтан Назарбаев Көкшетауға келгенде облыс басшылары Баянғалидан Қарасуға барып, өлең айтып беруін өтінеді. Келесі күні қой бағудың кезегі келіп тұр екен, оны әкесіне тапсырып, ақын Бурабайға барады. Президенттің қайықпен жүзгенін көрген адамдар: "Мықты адам екен, соңынан жүзген екі адамға жеткізбеді," - дейді. Біраз уақыттан соң дастархан басында кезек ақынға келеді:

Алла деп мен кірейін өлеңіме,
Ризамын бүгін сізді көргеніме,
Өскемен, Семей жағын орағытып
Көгілдір Көкшетауға келгеніңе,
Заманның тозаңынан тазардың ба,
Бір сүңгіп Қарасудың тереңіне!
Құдайым аулақ қылсын қайғы-мұднан
Еліміз айрылмасын байлығынан,
Алып өт аман-есен қазағымның
Кемесін заманыңның айдынынан!
Көмекшің Иманғали қара бала
Ұқсасын ой мен ісі даналарға,
Нүрекен саясында жүргеннен соң
Бәйтерек болад шығар жеке дара,
Президент суда жүзіп жүрген кезде
Ұйқыдан тұрып жатқан жаңа-жаңа!
Ақылмен жүрер жолды нұсқап жүрген
Халықты жақсылыққа бастап жүрген,
Рахмет Нұрсұлтандай ағамызға
Амалдап орыс-қытай арасында
Абылай саясатын ұстап жүрген!

Беу, Нұраға бері қара,
Дүрсінгенді горбиттің
Ерсінгенді ербиттің
Қазағыңды көркейттің,
Қумадың жолын егестің,
Қумадың жолын өңештің,
Ақылдың жолын ұстадың,
Алшаң басып Ақ үйде
Клинтонмен де кеңестің,
Жапонның көрдің патшасын

Ағылшын, испан басқасын,
Әлемдегі патшаның
Бәрімен бүгін теңестің!

Ақынмын алдыңызда өнге басқан
Атынан туған елдің шашу шашқан,
Көп сәлем өкеп тұрмын ауылдағы
Қаракөз, қандас бауыр қарындастан,
Асығып тұра шаптым сіз келді деп
Қойдың да кезегіне қарамастан,
Жағдайын жақсартсаңыз ауылдардың
Жалғанда хан болмайды сізден асқан!

Нүрекең рахмет айтып, демалуға кеткен соң, көмекшісі Иманғали Тасмағамбетов қасында отырған Аманкелді деген тұлғалы кісінің президентті қорғау бөлімінің бастығы екенін, Колбиннің тұсында Қонаевқа қарсы арыз жазбағаны үшін қуғын көргенін айтады. Оның ерлігіне риза болған ақын:

Қайтпаған КГБ-ның нағанынан,
Сол үшін айырылған поғонынан,
Тар жерде Димекенді сатпай қалған
Айналдым Амангелді табаныңнан!
Басыңнан Амангелді бақ кетпесін,
Ақынның сөзді қалай нақты етпесін,
Мәз болып өлең тыңдап отырғанда
Бір сұлу президентті ап кетпесін!- деген екен.

Содан елге келсе, аудан активі президент ауданға келіп қалар ма екен деп күтіп отыр екен. Ақынның әңгімесін тыңдап, мән-жайға қаныққаннан кейін, аудан әкімі Кеңес Мұқатов: "Бізге де бірдеңе айтсаңшы," - дейді. Сонда Баянғали:

Айтайын әкімдерің құлақ қойса,
Жиналып отыр екен жағып монша,
Президентке өлең айтып келгеннен соң,
Әкімге айтқым келмейді менің онша!- деген екен.

1995 жылдың тамызында Нұрсұлтан Назарбаев Еңбекшілдер ауданына келеді. Ғабдісәләм қажы атындағы жаңа мешітке кіріп,

кілем сыйлайды, Біржан салдың басына барып, құран оқытады. Степнякты аралап, аудан жұртшылығымен кездеседі. Кездесу барысында зайыбы Сара Алпысқызының Степняк маңында туғанын айтады. Жұртшылықтың сұрақтарына жауап беріп, Меке мен Мәдинәға барғанын, пайғамбарымыз Мұхаммед ғәләйссәләмнің қабіріне тәуәп қылғанын өңгімелейді. Ақсақалдардың Еңбекшілдер ауданына Біржан сал атын беру жөніндегі тілегін құптайды. Кездесуден кейін, дастархан басында Баянғалиға өлең айтқызады. Әуелі Елбасы ақыннан Қырғызстанға қалай барып келгенін сұрап, содан кейін: "Елiнде отырмыз ғой, Біржан атаңның бiр өлеңiн айтшы", - дептi. Баянғали "Темiртасты" айтып берiптi. "Осындай адамды да керегеге байлаған-ау бiздiң қазақ!" - дептi Елбасы мұнайып. Бұдан кейiн Баянғали президенттiң келгенiне арнап бiраз өлең айтыпты:

Ел-жұртың қарсы алып тұр Нүрекелеп,
Келгенің жатыр үлкен мереке боп,
Нүреке, қадамыңыз құтты болып,
Дарысын біздің елге береке боп!

Келген жерің, Нүреке,
Абылай орда еткен жер,
Қазақтың соңғы көсемі
Кенесары, Наурызбай
Күңіреніп өткен жер!
Аспандағы аққуға
Біржанның әні жеткен жер!
Ұрпақтары солардың
Белін бекем буған жер,
Атаның жолын құған жер,
Жаңа өзіңіз айтқандай
Апамыз Сара туған жер!
Шүкіршілік, аллаға
Жақсы-жақсы менің де
Жезделерім көп еді,
Бірақ-тағы ішінде
Президенті жоқ еді,
Апамыздың қадірін
Патша жездем ұққан ғой,
Бар әлемнің бөбегін

Бауырына басатын
Жақсы-жақсы қасиет
Сара апамның бойына
Біржан жатқан киелі
Топырақтан жүкқан ғой!

Бұдан кейін президент бірге отырған ел адамдарымен өңгімелесіп, олардың сұрақтарына жауап береді. Өңгіме барысында кейбір басшылардың араққа үйірлігі жөнінде де сөз болыпты. Бір кезде аудан әкімі Кеңес Мұқатов пен аппарат жетекшісі Еркетай Жомартов мипалау әкеліп, меймандарды сыйлапты. Сол кезде Баянғали домбырасын алып:

Кеңестің мипалауы әзір болды,
Бір талай о да бізге әзіл болды
Қосылып Елбасымен мипалау жеп
Сәніміз, ағайындар, қазір келді,
Басқаның президенті іше берсін
Біздікі, шүкіршілік, қажы болды!- депті.

Сонда Нүрекен: "Мына жерде арақ құйғызбады деп отырсың ғой,"- депті күліп. Бірге отырған Болат Бекенов сынды ақсақалдар, ауыл шаруашылығы министрі Жәнібек Кәрібжанов, облыс әкімі Қызыр Жұмабаев, КНБ, милиция генералдары Мәжит Жәнділдинов, Амангелді Жармағанбетов және басқалары да: "Енді не айтар екен?"- дегендей ақынға қарап қалыпты.

Болғанмен кемшілігі зор басымның,
Әрдайым жақсылардың жолдасымын,
Арақ пен темекіні қатар қойған
Мен де, аға, Көкшетаудың молдасымын!- депті ақын.

"Бұрын өкірткенсің ғой!"- депті күліп Нүрекен. Сонда ақын:

Арақтан бұрын егтеп алатынбыз,
Қиялмен әр нәрсеге баратынбыз,
Ол кезде генералға қол жетпейтін
Қолында сержанттардың болатынбыз,
Далада жатып қалған жеріміз жоқ
Қунара КПЗ-ға қонатынбыз!- деп әзілдеген екен.

"Милициямен онша емес екенсің ғой",- депті Нүрекен. Сонда Баянғали:

Арақты мен онша көп ішпейтінмін
Ал ішсем талай қызық істейтінмін,
Өкпем жоқ милицияға, жаяу жүрмей,
Үстінен ППМ-нің түспейтінмін,
Айбатты арыстандай ақырмаса,
Аруағын аталардың шақырмаса,
Жігітті жігіт деу де қиын, кейде
Сәті түссе, түрмеге де отырмаса!- дегенде, Нүрекен
күліп жіберіп, ақынның өнеріне риза болып, алғыс айтып, ағалық
ақ тілегін білдіріпті.

1995 жылдың күзінде Нұрсұлтан Назарбаев Көкшетауға аз уақытқа демалуға келгенде, Баянғали Бурабайға барып, Елбасының алдында өлең айтыпты. Президент әуелі ақынға Біржан салдың "Теміртасын" айтқызып, содан кейін: "Мына ағаң – Премьер-Министр Әкежан Қажыгелдин, Көкшетауға тұңғыш келіп отыр, мына ағаң – КНБ-ның бастығы, генерал-лейтенант Сәт Тоқпақбаев. Бұл кісілерге қош келдің деп, бірдеңе айтпайсың ба?!" - депті жылы шыраймен. Сонда ақын былай деген екен:

Құдайым кез қылсын деп жақсы кезде,
Сөйлейін бұрылмастан басқа сөзге
Айтамын қош келдің деп ағаларға
Қош келдің, Көкшетауға патша жезде!
Орындайын бұлжытпай,
Президенттің жарлығын,
Премьер-министр көрсетсін
Елімізге нарлығын,
Ақыл, қайрат, жігермен,
Ағалар, жеңіп шығындар,
Заманның мына тарлығын!
Қажыгелдин Әкежан
Премьерлердің ішінде
Жаңадан шыққан жас пері,
Алысқанын жығатын
Дзюдоның мастері,
Сол күшінді халықтың
Қажетіне жұмсай бер,
Нүрекеннің ләшкері!
Премьер аға, өзіңе,

Пенсиямызды берсін деп
Сөлем айтты шалдар да,
Папамыздың айлығын
Жылдамырақ берсін деп,
Сөлем айтты балдар да!

Әрдайым әсем әнге сап жүрейін,
Дау-шардан аулағырақ ақ жүрейін,
КНБ бастығымен ойнаймын деп
Мен осы бір бөлеге қап жүрмейін!

Айналайын, Сәт аға,
Ақындармен алыспай,
Атаның жолын жалғай бер,
Төй-төй басқан қазақтың
Мемлекетін қажымай
Жауларынан қорғай бер!

Қарсы алды өздеріңді Көкше жері,
Оқжетпес, Бурабай мен сексен көлі,
Аман бол, ел басқарған ағаларым,
Жақсылыққа бастар деп, өздеріңе
Үмітпен қарап отыр қазақ елі!

Елбасы мен басшылар ақынның өнеріне риза болып, алғыс айтыпты.

1996 жылдың шілде айында Қазақстан президенті Нұрсұлтан Назарбаев, Өзбекстан президенті Ислам Каримов, Қырғызстан президенті Асқар Ақаев Көкшетауда бас қосты. Үш президенттің алдында жыр толғаған ақын Нүрекенді туған күнімен құттықтапты.

Нүреке, құтты болсын ер жасы — елу алты,
Өркендеп туған елмен бірге шалқы!
Сіздерге ақ тілегін қосып отыр
Бір туған қазақ, қырғыз, өзбек халқы!

Ислам аға, қош келдің
Алдыңнан шықтым әкалап,

Ордалы он сан өзбекті
Ту астына жидырдың,
Бір арнаға сидырдың,
Ұры менен қарыны
Бір жарлықпен тидырдың!
Өзбек, қазақ, қырғызға
Туыстықты күй қылдың!
Құрметті ағаң Асекен,
Ел қырғыздың басы екен
Қош келдің Көкше жеріне
Сұлу сексен көліне,
Өз еліндей жарасып
Шыға бер, аға, әрдайым,
Дархан қазақ төріне!!!

Қазақ, қырғыз, өзбегім – туған бауыр,
Бөтен бе сіздің қышлақ, біздің ауыл?!
Тұтасып, бір-біріңе пана болып,
Тұрындар, аннан-мыннан соқса дауыл,
Ұрпағым, бөлінбе деп жатқан шығар
Ташкенде Төле би мен Шайхантауыр!

Бар әлемнің алдында
Жарқырай берсін жүздерің,
Ұзағынан болсын алдында
Бұдан да жақсы кездерің,
Қол ұстасып жасай бер
Қазақ, қырғыз, өзбегім!!!

Президенттер ақынға алғыс айтыпты. Ислам Каримов ұшып тұрып, Баянғалиды құшақтап: "Ташкенге келиң!"- деп, қонаққа шақырыпты.

Қазақстанның қорғаныс министрі, Совет Одағының Батыры, Қазақстанның Халық қаһарманы, армия генералы Сағадат Нұрмағамбетов 1995 жылы жазда зайыбымен, балаларымен Бурабайда демалғанда, Степнякқа келіпті. Меймандар моншадан

шығып, дастархан басына келеді. Ашық терезеден жел соғып тұрғандықтан, Сәкең қақ төрге отырмай, ықтау жағынан отырса керек. Содан әңгіме-дүкен, мәжіліс қызған кезде, кезек Баянғалиға келіпті.

Қош келдіңіз еліме
Аты аңызға айналған
Қаһарман батыр, қолбасы,
Сағадаттай батырды
Төбесінен түссе де
Жеңе алмаған фашистің
Снаряд пен бомбасы,
Жетпістен жасы асса да
Қылшылдаған капитан
Секілді түр мен тұлғасы,
Қаһарманның балдары
Әкенің жолын жалғашы,
Айналайын ақ жеңге,
Сәкеңді жақсы бақ, жеңге,
Оңай емес болу да
Қолбасының жолдасы,
Біле білсек Сағадат
Бөгенбай мен Қабанбай
Батырлардың жалғасы,
Тұғырдан таймай сардарым,
Сарбазды сапқа тұрғызып,
Қазақтың елін қорғашы!

Бар қазақ үлгі алады, жауға шапқан,
Бауыржан, Мәлік, Қасым, Сағадаттан,
Сағадат жастайынан от-жалын боп,
Бата мен алғыс алған жамағаттан,
Қара нардай қаһарман ұлым бар деп,
Қазағым, ай-өлемге жырла, мақтан,
Ұланның үміті көп, жетпісінде
Жігіттей жарқыраған азаматтан,
Сызды оқопта саспаған сардар аға,
Қаштың ба Степнякта сквозняктан!-дегенде қонақтар
ду күліпті. Сәкең ақынның жырларын ықыласпен тыңдап, "Манасты"
айтқызыпты.

– Қырғыздарға барғанда қандай киім киіп барасың?- деп сұрапты.
– Қара шапан, кара шалбар, қызыл қамзол!
– Жігітке қызыл не керек?- депті Сәкен.
– Аға-ау, сіздің лампасыңыз да қызыл емес пе?- депті ақын.
Батыр күліп жіберіп, сәт-сапар тілеп, ағалық алғысын айтыпты...
Арада бірнеше ай өткен соң 1995 жылдың күзінде Сағадат Нұрмағамбетов жұмыс бабымен Көкшетауға тағы келеді. Шортанда Баянғалиды құшақтап қарсы алған батыр ақын інісін Қырғызстан сыйлығының лауреаты болуымен құттықтап, оның әзіл өлеңдерін ықыласпен тыңдайды.

Қан майданда жүргенде
Сағадат батыр капитан
Бейбіт күнді аңсаған,
Сол күнге жетпей арманда
Құрбан боп кетті қанша адам,
Көрсен де соны мойымай
Ротасын бастап "уралап"
Жеңіске батыр жол салған,
Кешіп өтіп Висланы
Қуып шығып фашисті
Самогон ішкен Польшадан!
Қас дұшпанды талқандап
Жойғанша көзін қоршаған
Сағадат батыр, генерал
Қорғаныс пен әскерін.
Тапсырып отыр ел саған!!!

Қашан да жақсы сөзді жырлағам-ды,
Біреулер оны ұнатпай сұрланады,
Манастың тойына мен аттанарда
Сөмкемді машинадан ұрлап алды.
Дәм жазса, жақсылықпен кездесерміз,
Сыйласып, әзілдесіп сөйлесерміз,
Ақынды ешкім қорғайтын түрі жоқ-ау,
Беу, Сәке, өзімді-өзім қорғау үшін,
Именной бір пистолет бермесеніз!!!

Сонда Сағадат батыр ағамыз: "Считай, что пистолет уже в кармане!"

Енді Алматыға келсең, тек өзіме хабарлас!"- деп, Баянғалиды құшақтап, ағалық ақ тілегін білдірген екен.

1995 жылдың жазында Көкшетауда идеология қызметкерлерінің аймақтық жиналысы болып, оның жұмысына Қазақстан Премьер-Министрінің орынбасарлары Иманғали Тасмағамбетов пен Нағашыбай Шәйкенов бастаған бір топ басшылар қатысады. Алматылық қонақтардың самолеті кешігіп келіп, жерге қона алмай, көкте біраз жүріп қалып, көкшетаулықтар қонақасыны түн ортасында береді. Біраз отырған соң кезек қонақтардың әңгімесін тындап, үндемей отырған Баянғалиға келеді. Сонда ақын өлеңмен қонақтарды құттықтай келіп, Иманғалиға бұрылып, былай депті:

Ассаламуғаләйкүм, Иманғали,
Көкшеге идеолог жиғанғали,
Аспаннан самолеті түспей қойып,
Бензинді бұлт ішінде құйғанғали,
Иманғали келген соң Көкшетауға
Қарсы алды өлеңдетіп Баянғали.

Қорқып едік, Имеке,
Бұл жиналыс Көкшеде
Болмай кетер ме екен деп,
Самолетің біржола
Қонбай кетер ме екен деп,
Иманды екен атың да,
Иманды болсын затың да,
Қызметіңіз құтты боп
Пайдасы тисін халқыңа!

Одан кейін Вице-Премьер әрі Әділет министрі Нағашыбай Шәйкеновке бұрылып:

Ассаламуғаләйкүм, Нағашыбай,
Еңбегің сіңе берсін алашыңа-ай,
Тұрасың экраннан закон соғып,
Қоясың шалдармен де таласып-ай,
Қайтесің сол шалдармен көп таласып,
Жүрсеңші алашыңмен жарасып-ай!"- деген екен.

Содан кейін сол жерде көрген, естіген жағдайларды өзіл өлеңге айналдырып, жырлап келіп, Жастар ісі, туризм және спорт министрі

Бірғаным Әйтiмоваға:

Айналайын, Бірғаным,
Арналсын сiзге жырларым,
Спортсмен министр
Келген кезде қарашы,
Менің дағы рекордсмен
Болғым келіп тұрғанын,
Жастарына қазақтың
Таныта бер әлемнің
Ойы менен қырларын,
Спорттың сансыз сырларын,
Еліңе еңбек етуден
Қажымағын, тынбағын,
Токталайын осымен,
Әйтпесе, менің байқаймын
Бірғанымды келіп тұр
Күндіз-түні жырлағым!-

депті өзiлдеп. Президент аппаратының жауапты қызметкері
Оралбай Әбдікәрімовке арнап:

Айтайын жақсы тілекті,
Орекендей ағаға,
Қолындағы билігін
Жұмсасын ізгі шараға,
Пана болсын Орекен,
Мына қиын заманда
Қысылып тұрған далаға,
Жүдеген ата-анаға,
Қамқор болсын балаға,
Ізгілік құйсын санаға,
Айтпасақ оны бола ма?
Өкпелеп қалса аппарат

Үкімет қалар далада!-деген екен. Ақынның өнеріне
риза болған басшылар қол соғып, алғыс айтыпты.

Ғафу Қайырбеков ағамыз Бәдеш жеңгемізбен жылда Көкшетауға келіп
демалады екен. Бір жолы сәлем бере барғанында Баянғали ақын ағасына:
Жырлары ұялаған ел ішіне,
Көз жетпес құлашы мен өрісіне,

Әзілдеп айтып кеткен өрбір сөзі
Айналған кең даланың кенішіне,
Сәлем бердік Оқжетпес – Олимптегі
Ойлы өлең, өткір сөздің Зевсіне!!! - деген екен.

1987 жылы анасы Бәтима қатты ауырып, Баянғали амалсыз Алматыдан ауылға көшетін болыпты. Анасына қарау керек, ертең бір жағдай болып кетсе, жалғыз қалған әкенің халі не болмақ? Астанада аттанарда барлық ақын жазушы ағалары, жолдастары жылы сөздерін айтып, қимай-қимай шығарып салыпты. Өзі қызмет істейтін "Жұлдыз" журналының коллективі жақсы тілектерін білдіріп, естелік сыйлапты. Жолдастарының атынан Серік Тұрғынбеков өлең жазыпты.

Жүректің табар дауасын,
Табиғат деген ең шебер,
Туған жер жұпар ауасын
Жұтып бір қайтқың келсе егер.

Жол болсын дейміз Баянжан
Жырларың жатсын жосылып,
Даусыңнан сенің оянған
Қазақ пен қырғыз қосылып.

Қызметке адам қонақ қой,
Көңілің көлдей, мәрт жаның,
Қырғызға кетпей, жөн-ақ қой,
Көкшеге қарай тартқаның!

Емессің көңіл қалдырған,
Жеріндей туған дархансың,
Сексен көл сенің алдыңнан
Сексен қыз болып қарсы алсын.

Көкшенің биік құздары,
Сол құздай біз де қайсармыз,
Сағынған кезде біз дағы,
Көкшеге барып қайтармыз.

Тілектес іні, жақсы аға,
Жемісін жырдың терерсің,
Сағынтқан кезде астана,
Өзің де жетіп келерсің!!!

Ақын ағасы Ғафу Қайырбеков "Жұлдыздың" атынан, бүкіл ақын-жазушылардың, Алматының атынан арнаған өлеңін оқып беріпті:

Баян — сапар

(Інім Б. Әлімжановқа)

"Жұлдыздың" кенжетайы, сүйкімдісі,
Мың күнге азық болған бір күнгі ісі,
Жан-жағын дауылдатқан, дабыл қаққан
Келгенде қыранға ұксап сілкінгісі,

Шабыттың шын перзенті, қол баласы,
Ежелгі жүйріктердің олжаласы.
Қызметке туған жерге шектің сапар,
Қолдасын жолдың пірі, жол данасы!

Көзінде жарқыраған болашағың,
Алдында болар шағың, толар шағың,
Қалықта аспан, жердің арасында,
Тұрмыста саз кешпесін толарсағың.

Рахмет "Жұлдызға" еткен еңбегіңе,
Жұлдыздай шыға бер сен ел көгіне,
Оранып мауқынды бас, бала қыран,
Көк майса Көкшетаудың жөргегіне!

Даланың данышпаны, ол да ағасы,
Қазақтың ортасында мол бағасы,
Көкшеге қанат болып алып ұшсын
"Жұлдыздың" жырмен жазған жолдамасы.

Әрине, сендей жанды көз қия ма,
Ұқсаған бойы биік боз қияға,
Махаббат, шапағатты қатар жинап,
Қайтарсың аман-есен өз уяна!

М. Құмабаев атындағы
Докшетау облыстық әмбебап
17 негізгі кітапханасы
Докшетау облыстық әмбебап
кітапханасының 17 негізгі кітапханасы
Қарағанды облыстық ғылым және білім басқармасы
Докшетау облыстық әмбебап
кітапханасының 17 негізгі кітапханасы

361184

Ғафекеннің жырына жұрт риза болып, дүрілдеп, алғыс айтыпты. "Ғафеке, мынандай өлең шығарсаңыз, біз де ауылға көшіп кетер едік," - деп әзілдепті бір жігіттер. Сонда Баянғалиды қолтықтап кетіп бара жатқан Ғафекен: "Айналып кетейін Баяшқа, сен менің балам сияқтысың ғой, сені Бақытымнан кем көрмеймін ғой! Өлең деген жүректен туады, әйтпесе өне біреулер көшіп жатса, мұндай өлең қайда!" - деген екен.

Кейін Ғафекен бұл өлеңін "Шұбалаң" атты кітабына енгізіпті.

Баянғали Алматыда қызмет істеп жүргенде Москвада оқитын Монғол елінің жазушылары Жағдалын Лхагва, Гунсен екеуін халық шаруашылығы жетістігінің көрмесіне қыдыртып апарды. Сонда сарық қойлардың беттері бері қарап түскен суретін көріп, екі қонақтың бірі:

– Почему так снимали? Где курдюк? - деп сұрайды. Оның қазақтың құйрықты қойларын іздеп тұрғанын түсінген Баянғали:

– Наши овцы цивилизованные, гостям не показывают свой зад! - деген екен.

Бір күні Шерхан Мұртаза, Нәбиден Әбутәлиев екеуі келе жатып, Баянғалимен кездеседі. Сонда Баянғали інісін "Палуан" деп еркелететін Шерхан: – Әй, палуан, осы сен жұрттың бәрін сабап жүрсің ғой, мына Нәбиденді сабап берші, - дейді.

Оның сөзіне наразылық білдірген Нәбиден: "Неге мені сабайды, ол менің інім, мен оның атасы Сегіз серіні жазғам" - деп, өзіне тартады. Баянғали екі ағасының алдында тұрып: "Қалай сабаймын, Шераға?" - дейді.

Сонда Шерхан:

– Мынаны сабау керек. Бұл "СҚ" - да местком болған. Сонда: "СҚ" - да не көп, салық көп" - деп отыратын. Бір жолы картоп әкеліп беремін деп елдің ақшасын, қабын жинап алып, соңынан бәрі жайымен қалған. Сосын қабырға газетіне өлең шығарғанбыз.

Жылу жинап әр үйден
Кетіп едің Нәбиден,
Картоп та жоқ, қап та жоқ
Атаңа нөлет Нәбиден!
Мұны сол үшін сабау керек!

Содан "Нәбиден құрдасымды саба" деп, тағы бір кездескенде айтады. Үшінші жолы топтың көзінше Шерхан Мұртаза Баянғалиға әзілдеп:

— Әй, палуан, сен менің бір тапсырмамды орындамадың ғой. Анау Нәбиденді бір сабап бер дедім, сабамай жүрсін. Бір бабыңда жүргенде қолыңа түсіп қалса, сүйкеп жіберсейші, - деп, тағы айтады. Сонда Баянғали:

— Шераға, үш айттыңыз ғой, егер официальный жағын мойныңызға алсаңыз, мен сізге Нәбиден түгілі, Ғабиденді сабап берейін! - деген екен.

Жазушылар Одағы үйінің астыңғы қабатындағы "Қаламгер" дәмханасында әдебиет сыншысы, марқұм Төлеген Тоқбергенов Баянғалимен кездеседі. Ол кезде Баянғалидың "Жұлдыз" журналына жұмысқа жаңа тұрған уақыты екен. Сонда Төлеген қарлығып шығатын дауысымен Баянғалиға: "Әй, "Жұлдызға" келдің... "Жұлдызға" келдің... Енді артыңды қысып жүр," - депті, иығынан жұдырығымен қойғылап тұрып.

Баянғали ағасына қарап: "Ойбай, Төке-ау, жерде қыспаған артты жұлдызға шыққасын қысқан ұят емес пе?" - деген екен.

Қырымбет ауылында ақын Шөкен Отызбаевтың 100 жылдық тойы болғанда аудандық тұтынушылар одағы, шаруашылық басшылары (бәрі орыс екен) тік түрегеп қызмет жасап, қонақтарға құрмет көрсетеді. Сөздің бір орайы келгенде Баянғали:

Рахмет, той жасаған қарауылға,
Қарауыл үлгі болсын бар ауылға,
Қарауыл атасына той жасап еді,
Сары ауыл тұрған жоқ па қараулда! - деген екен.

1998 жылдың шілде айында Біріккен Араб Әмираттарынан шейх Наиф Мұхаммед Көкшетауға келеді. Алыстан келген құрметті меймандарды Бурабайда, Абылайхан алаңында ата дәстүріне сай өлең-жырмен қарсы алған Баянғали араб-қазақ достығы, мұсылман елдерінің ынтымағы жайында толғайды.

Сыйынып жаратушы бір құдайға,
Хош келдің теңдесі жоқ Бурабайға,

Жерінен пайғамбардың сәлем әкеп,
Рахмет, құрмет қылсаң Абылайға!
Жолына тосқауыл боп ұшынғанның,
Дұрыс қой, достық қолды ұсынғаның,
Сыйласып, ынтымақпен өсе берсін,
Баласы ғаламдағы мұсылманның!

Ақынның бұдан да басқа әзілдеп айтқан біраз өлеңдерін экология министрі Серікбек Дәукеев мәртебелі мейманға ағылшын тілінде аударып беріпті. Аттанарда ақынға ризашылық білдіріп, "Шүкрән!" ("Рахмет!") деп қолын алған шейх бір мың швейцар франкін сыйлаған екен.

1995 жылы Еңбекшілер ауданының тарихында тұңғыш мешіт ашылып, оған Ғабдісәләм қажының (халық Әбсәләм қажы дейді) есімі берілді. Дұға оқылып, жиын тараған соң, дастархан басында өлең айтқан Баянғали мешіт ашуға ұйтқы болған азаматтарға ризашылық білдіре келіп, Шортан қаласының әкімі Владимир Боргульге былай депті:

Рахмет, болса дағы діні басқа,
Мешітке келген Боргуль дәу құрдасқа,
Мұса, Көшөн, Мұқашқа алып барып,
Пішгіртсек – болар еді нағыз қасқа!

Осы жиында "Васильковка тау-кен байыту комбинаты" Ашық акционерлік қоғамының президенті, Әбсәләм қажының немересі Хасен жаңа мешітке кілем сыйлаған екен. Баянғали ол кісіге:

Президент Қасекенмен бір елденбіз,
Киелі Біржан жатқан бір жерденбіз,
Жол басы, өмір басы – Бұлақ басы
Ауылының кемпір-шалын бір көргенбіз,
Бұлақтың бал суынан қанып ішіп,
Доп қуып, қыр астында жүгіргенбіз,
Қиялмен көкте жүзіп, жұлдыз санап,
Жан-жаққа арман қуып жөнелгенбіз!
Қасеке, хақтың жолын тұтынғайсыз,
Ізгі болсаң өмірде ұтылмайсыз,
Әбсәләм қажы атаңның мешітінен,

Бірақ та бір кілеммен құтылмайсыз!
Жаяу жүр өңшен молда шалдарыңыз,
Жағдайын олардың да аңғарыңыз,
Шамалап, Васильковтың бар алтынын
Жолына ізгіліктің аударыңыз!- депті.

Ақын інісінің сөзіне риза болған Қасекең: "Реті келгенде, болады, болады!" - деген екен.

Металлургтер күнінде (Теміртау, шілде, 1992 ж.) бір киіз үйде Баянғали Айман Мұсақожаевамен жүздеседі. Дастархан басында: "Ақын неге үндемейді?" - депті әйгілі скрипкашы. Сонда Баянғали:

Кім десем мына сұлу – Айман екен,
Әлемге қазақ атын жайған екен,
Дүниені көркейтпін күйіменен
Күлімдеген қыз жайлы ойға кетем,
Әні мен сәні ғажап үйлескен жан
Күннен бе екен, жоқ әлде айдан ба екен?!
Айманымды әйбәттеп барады деп
Жанындағы жолдасы қызғанып қап,
Сорымыз Теміртауда қайнар ма екен?!- деп әзілдеп,
отырған меймандарға біраз өлең шығарыпты. Қоштасарда Айман Баянғалиға алғыс айтып, ризашылық сезімін білдірген екен.

Бір жолы Баянғали Степнякта нағашы апасы Бақыттың үйінде бір топ дәрігерлермен қонақта болыпты. Жездесі Қайыргелді Қиықов – тіс дәрігері. Қонақтар ет жеп болғасын, қалжыңдасып, кең отырады. Әйелдер жағы: "Стоматологтың үйіне келген соң ба, тісімізді тазалағымыз кеп барады," - депті.

Кейін өлең айтқанда Баянғали:

Емес бұл құр жиналып ет жегендік,
Ойласаң – ата жолын ескергендік,
Қазақтың дастарханы болмаса егер,
Алыстап ағайыннан кетер ме едік?
Үйіне стоматологтың келгеннен соң
Шұқылап тісімізді еркеледік,
Стоматолог болғаныңа шүкіршілік,
Гинеколог болғанда нетер едік!- деген екен.

1997 жылы Степнякта Біржан салдың қайтыс болғанына 100 жыл толуына орай жиналыс болыпты. Оған басшылар мен бірге сенатор Қайролла Ескендіров қатысып, сөз сөйлеп, жұртты өзіне дауыс беруге шақырыпты. Халыққа қызмет қылатынын, өмір бойы адал еңбек еткенін, дача, машина жинамақ түгілі, велосипед те алмағанын айтыпты. Содан сөз кезегі Баянғалиға келгенде, жұртшылық өлең айтуын өтініпті. Ақын біраз толғап келіп, былай деген екен:

Біржансыз әннің оты жағылмайды,
Ақансыз сөз арнасы табылмайды,
Көкшенің ел мен жері аман болса,
Дарынды талай жастар жалындайды,
Көкшетау облысын жауып тынды-ау,
Ұмытып Кенесары, Абылайды,
Ағалар Көкшетауды жауып тастап,
Ұялмай Бурабайда дамылдайды,
Облыстық әкімшілік таратылып
Бытырап бастықтары қашқанымен
Тұрғанда Ақан, Біржан асқақ әні
Көкшетау ешқашан да жабылмайды!!!

(Бұл сөзін Баянғали айтыстарда, республика мен облыс сахналарында бірнеше мәрте қайталап айтып жүріпті). Содан ел жайын жырлап келіп, сенаторға ауысады:

Сайлауға ертең халық барып тұрсын,
Қағазын Қайрекеңе салып тұрсын,
Сенатор парламентте ел жағдайын
Айтқанда жалтақтамай ағып тұрсын,
Әйтеуір адал жігіт көрінеді,
Артында сүйеу болып халық тұрсын,
Әйтпесе велосипед ала алмаған
Қайрекең бізді қайдан қарық қылсын!

Баянғали елге келгелі айтыстарға, жиындарға жаяулап-жалпылап, жол-жөнекей кездескен көлікпен баратын. Ақынға бір машина беру керектігі туралы ел ішінде көп әңгіме болады. Осы сөз аудан басшылары арасында да болған екен. 1992 жылы шілде айында Кенесары-Наурызбай тойынан келе жатып аудан басшылары Жөкей

ауылының іргесіндегі "Кирзуха" деп аталып кеткен тасты жерге тоқтайды. Сол жерде аудандық мәдениет бөлімінің бастығы Василий Грохвдатский ауыл шаруашылығы басқармасының бастығы Қайрат Жұмабековке: "Ақшасын тауып берсеңіз, бір жұмада Омбыдан жапонның шағын автобусын әкеп беремін"- дейді. Қайрекен "ақша болады", - дейді. Сол "боладыдан" кейін бір жұма емес, бірнеше ай өтеді – жоқ.

Сол жылы күзде аудан активі ауыл шаруашылығы қызметкерлері күні бас қосып, сөз кезегі келгенде Баянғали жерлестерін құттықтай келіп:

Ас беріп Кенесары-Наурызбайға,
Ұрандап, Абылайлап халық тұрған,
Қайтарда біздің елдің басшылары
Басына "Кирзуханың" барып тұрған,
Біз сені алақанға саламыз деп
Арқамнан Қызыр ағам қағып тұрған,
Ляпота райсоветің хан Кене үшін
Жүз грамм тас үстінде алып тұрған,
Мына орыс құлап кетсе сөз болат деп
Сансызбай әр қимылын бағып тұрған,
Машина бір жұмада болады деп
Қайрат пен Василиің қарық қылған,
Жыл өтті жұма түгілі, машина жоқ,
Екеуі суайт екен барып тұрған!- деген екен.

Содан аудан әкімі Қызыр Жұмабаев Баймырза шаруашылығының басшысы Есімбек Махметов, ауылдың әкімі Амандық Ахметов, атақты бригадир Қазыбек Смағұловтың демеушілігімен 1993 жылы ақынға қызмет машинасы – жаңа "Жигули" алып берілді.

Ақтөбеде өткен Абайдың 150 жылдығына арналған айтысқа (1994 ж.) облыс әкімі Пачин келмеді. Соған орай Баянғали былай деген екен:

Ертіп алып қасына,
Жеті-сегіз далбайын,
Кеп тұратын айтысқа
Оңды-ақ еді Шалбайым*!

Бішкекте, "Ақтаңдай-93" айтысында қырғыз ақынымен айтысып отырып, Баянғали сөздің бір реті келгенде былай деген екен:

* Шалбай Құлмаханов – Ақтөбе облысының бұрынғы әкімі.

Қазақ пенен қырғызды,
Жеңе алмаған жаулары
Мылтық, қару-жарақпен,
Түбімізге жетпесін
Жүң-жүң, виски, арақпен!

Жазушы Рақымжан Отарбаев Бішкектегі қазақ елшілігінде атташе болып қызмет істеп жүргенде Манастың мың жылдық тойына барған Баянғали досына былай деп әзілдепті:

Рақымжандар – біртуар,
Бітеді ондай ұл кімге?!
Қошқарбаев от кеше,
Берлинді алса бір кезде,
Отарбаев – атташе,
Бішкекті алды бұл күнде!

Баянғали бір топ кісімен ағасы Мейрамның үйінің алдында тұрса, бір-екі орыс келіп: "Где улица Аймаутова? Целый день ищу, не могу найти," -депті ренжіп. Сонда Баянғали: "Аймаутов – репрессированный великий казахский писатель. Шестьдесят лет предавали его имя забвению, теперь можно шесть часов поискать его улицу!" - деген екен.

Еңбекшілдер ауданының әкімінің орынбасары Владислав Станиславович Бочковскийге бір күні Баянғали кіріп келіп: "Керейско-польская дружба под угрозой! Ее надо срочно укрепить!" -депті. "Что случилось?" -депті шошып кеткен Бочковский. "30 литров бензин надо," -депті ақын. Бензиннің өр тамшысын санап отырған қиын уақыт болса да, бұл жолы Бочковский қуана-қуана берген екен.

1984 жылдан бері айтысқа қатысып келе жатқан Баянғали тек қана 1991 жылы, елу сегізінші рет айтысқанда (Зайсанда) тұңғыш рет ат мініпті. Сонда:

Болған соң басымда ми, жүрегімде от,
Өр қашан толғанамын ұлы елім деп,
Ұлы елім маған міне ат мінгізді,
Қашанғы Баян жаяу жүреді деп!
Ләззаты қандайлығын сүйрелгеннің

Білмеймін, өйткені өзім сүйрелмедім,
Құрметтеп, ат мінгізіп жатырсындар,
Негізі жаяу жүріп үйренгенмін!- депті.

Степняк қаласында өткен ақындармен кездесуде бүгінгі табиғат жөнінде жырлаңыздар деген жұртшылықтың тілегіне орай Баянғали былай деген екен: (аудандық "Ауыл өмірі" газетінен, 30 қыркүйек, 1992 ж.)

Бүгінде Жөкей көлі лайланды,
Аруағы Ақан, Біржан былай қалды,
Түбінде келер ұрпақ, ағайындар,
Біздерден көлдің құнын сұрайды әлі!

Бұл сөзді көрініп тұр ұнатқаның,
Жөкейдің аршу керек бұлақтарын,
Жөкейді тап-таза қып алу үшін,
Талайдың ашу керек құлақтарын,
Лайлаған осы көлді бастықтарды
Жөкейдің лай суына малып-малып,
Шіркін-ай, алар ма еді бұрап бәрін!

Бір жолы Баянғалиға сагирик ақын Көпен Әмірбековтың немере туысы әрі құрдасы, фототілші Берсінбек Сәрсенов: "Көпенді сабап берсең, бір коньяк қоямын", - депті.

Баянғали: "Көпен екі коньяк қойса қайтем?"- деген екен.

Баянғалидың көршісі Молдабай Қорғанға сауда қыла барыпты. Ол кісінің гаражында бір ауылдасының "Волгасы" тұрады екен. Поездға Баянғали "Жигули-мен" шығарып салып тұрып: "Қайтарда хабарласыңыз, өзім қарсы аламын,"-депті. Молдекеңнің саудасы онша мез болмай, қайтарда хабарласпай, бір күні кешке жаяу-жалпылап жетіпті. Қылған саудасының ең дәкейі – Баянғалидың әкесіне бір пар жаңа галаш алыпты. Сонда Баянғали:

Жүрем десе қашан да жолға дайын,
Мінем десе "Жигули", "Волга" дайын,
Қорғаннан екі көлөш қолына ұстап,
Кешкісін жаяу кепті Молдабайым!- депті.

"Кеңашының" газовигі болып істейтін Молдабай мұрынды кісі екен. Біраз уақыт өткен соң Омбыға газ әкелуге барып, шаруасын жартылай бітіріп, оны-мұны алуға ақшасы болмай, жүдеңкіреп келсе керек. Сонда Баянғали ағасына:

Қорғаннан келдің компиып,
Омбыдан келдің омпиып,
Қоңқиып аға, жүре бер
Сатулы мына заманда
Қалмасаң болды шонтиып!- деген екен.

Аудандық "Қазақ тілі" қоғамының Болат Бекенов бастаған қызметкерлері бір жағы творчестволық кеш өткізу, бір жағы "Қазақ тілі" қоғамына қаржы жинау мақсатымен XXIII партсъезд атындағы совхоз орталығы Баймырзаға Баянғалиды алып барады. Біраз әңгіме, өлең айтылып, кеш аяқтала бергенде, ақын былай депті:

Ағайын, ажарынды көріп тұрмыз,
Бар ғой деп азаматтар сеніп тұрмыз,
"Қазақ тілі" қоғамына ақша сұрап,
Алдына төрт қайыршы келіп тұрмыз!
Ағамыз Болат деген басқайыршы,
Қасында Төлеу деген жас қайыршы,
Бүгінгі "Қазақ тілі" қоғамдары
Өмірі тоймайтұғын аш қайыршы,
Көп шаруа болмай тұр ғой ойдағыдай,
Жүрміз-ау жол іздеумен толғанып-ай,
"Қазақ тілі" қоғамдарын өз жерінде
Дариға-ай, қайыршы ғып қойғанын-ай!

Бұл сөзге әрі күліп, әрі күрсінген совхоз директоры Есімбек Махметов, селолық совет төрағасы Аmandық Ахметов, бас зоотехник Кеңес Мұқатов ақылдасып келіп, "Қазақ тілі" қоғамына бес мың сом ақша аударыпты. Сонда Баянғали:

Совхоздың директоры Махметов,
Селсебет төрағасы Ахметов,
Аудандық "Қазақ тілі" қоғамына
Аударды бес мың теңге рақым етіп!- деген екен.

"Жұлдыз" журналына Баянғалидың "Қиқыматтың киссасы" атты повесі шыққанда журналист Кәрібай Мұсырманов ақынның үйіне телефон соғып, құттықтапты. Ол кезде Баянғали "Көкшетау правдасы" газетінің меншікті тілшісі, ал Кәрібай газеттің ауыл шаруашылығы бөлімінің меңгерушісі болса керек. Тағы да жұмыс бабымен мазалап, мақала сұрайды-ау деген інісінің жүрек жарды жылы сөздеріне разы боп кеткен ақын:

Айналдым, Кәрібайым Мұсырманов,
Бұл дағы достық қолды ұсынғандық,
Келгелі Көкшетауға Алматыдан
Көрдім-ау сенен тұңғыш мұсылмандық!- деген екен.

Баянғали Алматыда тұрған кезінде жоғарғы партия мектебінде оқып жатқан курстасы Болат Дәулетовке қонаққа барады. Ойнап-күліп отырғанда бір жартыны бітіріп, Болат екіншісін қояды дастарханға. Босаған шыныны өкете бергенінде Баянғали оны сәл бөгеп, былай деген екен:

Алдыма келіп қапты қос бөтелке
Бірі толық, ал бірі бос бөтелке,
Барыңды сығып алдық ішіндегі
Ал, енді, айналайын, қош бөтелке,
Артыңнан мынаны да жібереміз
Ұзап кетпей, ән жерде тос бөтелке!

Ақынның әзіліне риза болған жігіттер қос бөтелкеге бес бөтелке қосып, әбден тойлаған екен.

Бір жылы Баянғали көп бейнет көріп жүріп, өрең-өрең "Кітап жаршысы" газетіне жұмысқа тұрғанда досы Шахи марқұм (Шәймерден Дәуренов): "Бұл күнде біреу – малшы, біреу – жаршы..." деген екен.

Баянғалидың досы Шахи (Шәймерден Дәуренов) Жамбыл облысы, Жамбыл аудандық партия комитетінің бөлім меңгерушісі болып істеп жүрген кезінде, (сексенінші жылдар, партияның күшті кезі) бірінші хатшы болып бір орыс азаматы келеді. Жаңа хатшы аппаратын жинап, танысып отырып: "В партийной работе я пока плаваю, у меня нет опыта, я пришел учиться у вас!"- депті. Сонда Шахи жұлып алғандай: "Партийная работа не плавательный бассейн, это вы должны нас учить!"- деген екен.

Қалиасқар Әйткенов "Кеңашыға" директор болып келгенде Мамау Әубәкіров ақсақалдың үйінде Баянғалимен бірге қонаққа болыпты. Ақын директорды құттықтап, былай деген екен:

Қалиасқар шыныменен асқар ма екен,
Ауылды бір биікке бастар ма екен,
Тері де, жері де ащы Кеңашыны
Құлатып біржолата тастар ма екен?!

Арықбалық ауданында Жұмағали Саинның 80 жылдығы болады. Ауатком төрағасы М.Шәйкенов ұзын бойлы, ірі денелі адам болса керек.

Бұл аудан кәдімгі Арықбалық екен,
Қонақжай, өзі еңбекқор халық екен,
Ауданы арық балық болғанымен
Бастығы кит секілді алып екен!- депті Баянғали.

Еңбекшілдер ауданы әкімінің орынбасары Сансызбай Балтабеков Баянғалимен әзілдесе береді екен. Бір күні бір тойда Баянғалиға:
— Өңшең ішкендердің ішінде отырғыш, миың ашып кеткен шығар?-, депті.

— Бастықтың масы не, сауы не, бәрібір миды ашытады ғой!- депті ақын.

— Самайды аққа берейін дегенсің бе?- депті бір күні әкімнің орынбасары Сансызбай Балтабеков. Өзі елуге келсе де, пашында бір тал ақ жоқ екен.

— Біз ептеп мимен жұмыс істейміз ғой,- деген екен Баянғали.

Бір топ жас ақын-жазушылар Оспанхан Әубәкіровтың үйіне барыпты. Ол бір Осекеңнің арақты қойып жүрген кезі екен. Жастарды жаны қалмай қарсы алып, қолбаса турап жатқан Осекеңе Баянғали:

— Осаға, винзаводты қойып, қолбасный цехқа ауысқансыз ба?- деген екен.

Бір жолы бастықтардың бірі Баянғалиға: "Сен бірінші орынға ат мініп, кілем алып жүрсің, баитын болдың ғой!"- депті. Сонда Баянғали: "Үкіметті жегендей болмайды екен,"- депті. Тағы бір бастық: "Осы сен бір жерге барасың да , бір-екі ауыз өлең айтып, ат мініп, дүние алып келесің. Елден алып жатсың, алып жатсың..."- депті Баянғалиға. "Иә, аға, екеуіміз де халықтан аламыз. Бірақ мен жырлап аламын, сіз ұрлап аласыз!"- депті сонда ақын.

Осы заманның Балуан Шолағы, жылқышы Өзаман Исатаев туралы деректі фильмге материал жинауға Жаңарқаға барғанда, Баянғали Сәкен Сейфуллин атындағы совхозда механизатор, спорт шебері Ғазиздің үйінде өңкей балуандармен бірге қонақта болады. Ойнап-күліп, қонақтардың әрқайсына өлең шығарып отырады. Біраздан соң сыртқа шықпақ болып, аяқ киімінің бауын байлап жатқан ақынға үй иесінің зайыбы: "Қайным-ау, жұрттың бөріне суырып шығарып жатырсың, бізге де суырып шығармайсың ба?"- депті өзілдеп. Сонда Баянғали:

Суырып салуға мен ойланбағам,
Өкпелеп қалмас па екен қайран ағам,
Суыр-суыр дейсің де еш қоймайсың,
Жеңеше-ау, суырғанда қайда салам?- деген екен.

Баянғалидың машинасына байғазы деп құдасы Қаскей коньяк сыйлап, етженді, мол денелі Сапура құдағиы ром берген екен. Оның күйеуі, шағ4ын денелі Қазез құдасы осыларды ішіп жуайық депті. Оған Баянғали:

Құдағи ром беріп ед лайық көріп,
Қалмасын бұл сөзімді айып көріп,
Қазеке, осы ромды неғыласыз
Қызылсары құдағи ром емес пе,
Сора бер болпылдатып, көйіп болып,
Құдағи ұйқысырап аунап кетсе
Бір күні кете көрме майып болып!
Ал, құда, таласуың жөн бола ма,
Сапура ана болған он балаға,

Сары алтындай он бала тауып берген
Сапурадан артық сізге ром бола ма?- деген екен.

Баянғали бір жарым жылдай шопырлық правосыз жүріп, оны алу үшін Шортан қаласына барады. Куәлік беретін Қосымбай Әутәліпов: "Ертең келіңіз,"- дейді. Сонда Баянғали қабырғада ілулі тұрған схема суреттерді көрсетіп:

Қосағамыз дегенде Қосағамыз,
Өзінді қашан келсең қош аламыз,
Жаман ГАИ жолықса тырқиямыз,
Жақсы ГАИ жолықса бес аламыз.
Мына жер оңға қарай бұратын жер,
Мына жер солға қарай бұратын жер,
Қай жаққа бұрарынды білмей тұрсаң
Артыңа ГАИ таяқ тығатын жер,
Сол жерден есі шыққан ақындарды
Жақсылар сүйеп алып шығатын жер!- деген екен.
Ақынның сөзіне риза болған майор куәлігін жазып беріпті.

Сәуле ауылында өткен бір кездесуде Баянғали былай деген екен:
Ауыл бар біздің елде Сәуле деген,
Толған күй, толған аңыз, толған өлең,
Басқалар бір әншіге зар боп жүрсе
Сәуленің шөбіне де қонған өлең!

Бір күні Баянғалидың машинасына мінген бір тәжірибелі шопырлар: "Мынадай бұрылыста қайтесің? Мынадай қиылыста мына жағыңнан машиналар келіп қалса қайтесің? Қай жерде кім бірінші өтуі керек?"- деп сұрай беріпті. Сонда Баянғали: "Мен өзі кішіпейіл адаммын, ешкіммен таласпай, тоқтаймын да, бәрін өткізіп жіберемін. Олар кеткесін жол өзіме қалады ғой!- деген екен.

1992 жылы Краснофлот селосының тұрғындарымен кездесу өткізуге бардық. Қасымызда Болат Бекенов ағамыз бар, Баянғали үшеуміз* шаруашылық директоры Байқаш Төлебаевтың кабинетіне

кіріп келсек, қарсы алдымызда Лениннің кісі бойындай портреті қабырғаға сүйеулі түр екен. Байқаш ағамыз (өзі де қасқа бас) ілулі тұрған портреттің өз-өзінен құлап түскенін айтты. Кездесуде мұның бәрі өлеңге айналды:

Алдында ағайынның өлеңдетем,
Сөзімді желпідетем, тереңдетем,
Бағана келген кезде қарсы алдымнан
Жарқырап бір қасқабас шыға келді
Байқаш ағам екен десем Ленин екен!
Байекең Теміртаспен қос қасқабас,
Жөкей-дөкей дегенің үш қасқабас,
Шәужан мен Бекеновты бұған қоссаң
Болмай ма осыменен бес қасқабас.
Ескірмес ежелгінің елесіндей
Сөзіме туған елім сенбесін бе, ей,
Осында Краснофлотқа келе қалсаң,
Қаптаған қасқабастың көрмесіндей!
Сөзімді ағайындар ұғар деймін,
Көңілін шындық сөзге бұрар деймін,
Ілініп қабырғаға Ленин атам,
Тұрудан да шаршаған шығар деймін.
Ағайын, түзу жолға оралайық
Жабыса берсек оған болар айып,
Мазалай бермеңіздер Ленинді де
Оны да пенсияға шығарайық,
Кісіге табынуды бекер деймін,
Табынсаң қасиетің кетер деймін,
Ленинді мазалама, Краснофлотта
Онсыз да қасқабастар жетер деймін!

Тағы да біраз өлеңдер айта келіп, совхоздың бұрынғы парторгы, мектеп пен институтты орысша бітірген Ермек Ысқақовқа қарата былай деді:

Ермекті мен ініме балап келгем,
Ауылдас, жақын туыс санап келгем,
Әкесі Зейнолла ағам, қайран ұстаз,
Біздерге қазақ тілінен сабақ берген,
Сөйлейміз әр нәрсені салыстырып,

*Ақынның әңгімелерін жазып алған журналист Төлеу Дүйсенбаев.

Халқыма жақсыларды таныстырып,
Қазақша сөйлей бастап Ермек тағы
Жатыр ғой әке жолын жалғастырып,
Жатса да талай-талай пікір шығып,
Шегінуге айналды күпіршілік,
Орысша өсіп-өнген парторгтар
Қайтадан қазақ болса, шүкіршілік!

Баянғалидың досы Рақымжан Отарбаев Атырауға барарында: "Мен саған уылдырық әкеп берем!" - депті. Содан Алматыға біраз кешігіп оралады. Сөйтсе, уылдырығымен милиция ұстап, әрең құтылған екен. Сонда Баянғали:

Досыңа әкелем деп уылдырық,
Кие жаздап қалдың-ау тұмылдырық!- деген екен.

1984 жылы жазушы Кемел Тоқаев алпыс жасқа толуына байланысты Баянғали екеуі Маңғыстауға барады. Бір ауылда Кемелге қол сағат сыйлайды. Кешке дастархан басында Кемекең әлгі қол сағатты Баянғалиға байлайды. Сонда ақын:

Кемеке, алпысқа кеп болдың ата,
Ініңе жұрт алдында бердің бата
Ерекше тақырыпқа еркін бардың
Қазақты құпиямен шырындата,
Еселі еңбегіңе ел риза,
Прокурор, милиция және ЧеКА,
Өлеңді соза беріп неғыламын
Қол сағатқа осы да жетер пока!- деген екен.

Еңбекшілдер ауданының "Кеңашы" ауылының әкімшілігі Монғолиядан көшіп келген ағайындарға ерулік береді. Шаруашылық басшысы Қалиасқар Әйткенов әр отбасына бір құнажын, бес қой беретінін айтады. Жиын соңында жұртшылық Баянғалидан өлең айтуын өтінеді. Сонда ақын алыстан толғай келіп, сөз соңында былай деген екен:

Қалеке, бұл сөзіңіз нақты ма екен,
Туыстың құлағына жақты ма екен?!

Құнажын берем дейсіз ағайынға
Соларын биыл дұрыс қашты ма екен?!
Туысқа қамқор болдың жән білгесін
Қалайша жән білгенді ел білмесін,
Қашар сиыр қай уақта бұзаулайт деп
Артына құнажынның телмірмесін.
Сөзімнің мен барайын қысқасына
Туысты шындап жақын тұтасың ба?
Құнажын берер болсаң ағайынға
Үстіне қосып берсейші бұқасын да!

Ақынның бұл сөзіне отырғандар риза болады, Қалиасқар Әйткенұлы: "дұрыс, қашқан мал берем,"- деп уәдесін береді. Айтқанындай, он үйдің де құнажындары бұзаулап, ауыздары аққа тиген екен.

Көкшетау қаласында "Темірқазық" жастар орталығының ұйымдастыруымен өткен Абылай ханның 280 жылдығына арналған айтыста қазылар алқасына хат түседі. "Баянғали қып-қызыл мас, оны сендер неге сахнаға шығарасындар?"- деп біреулер жала жауыпты. Осыны естіген Баянғали сахнаға шыққан соң, өлеңін былай бастаған екен:

Арақты мен бір кезде алып ішкем,
Қиялмен әр нәрсеге барып ішкем,
Әлгіндей елін сатқыш жазғыштарды
Дап-дайын закускасы болсыншы деп
Ішіне стаканның салып ішкем.
Арақты достарыммен күліп ішкем,
Мәнісін өр нәрсенің біліп ішкем,
Әлгіндей елін сатқыш жазғыштарды
Өкіртіп, дірілдетіп ұрып ішкем.
Болғанмен кемшілігі зор басымның
Әрдайым адалдардың жолдасымын,
Арақ пен темекіні қатар қойған
Мен қазір Кеңашының молдасымын!

Баянғалидың өкесі Тақан ақсақал — Ұлы Отан соғысының екінші топтағы мүгедегі, соғыстың басынан аяғына дейін қатысып, Берлинге дейін барып қайтқан. Екі рет қолынан, бір рет басынан ауыр жараланған.

1996 жылдың жазында соғыс мүгедектеріне жеңіл автомобиль берілетіндігін естіп, ауырып жатқан ақсақал Баянғалиға: "Мені комиссияға апар,"- депті. Аудан мен облыстағылар әрлі-берлі қарап, ақынға: "Анда барып өйтіп жіберсеңіз, мында барып бүйтіп жіберсеңіз, біреу-міреулер көмектесіп жіберсе, атай машина алуы мүмкін,"- деп ақыл беріпті. Сонда ақын: "Менің әкем қанып блатпен төккен жоқ, машинаны да блатпен алмайды! Өкіметке он машиналық еңбегі бар,"- деп, дәрігердің әділ шешіміне жүгініпті. Дәрігерлер дұрыстап қарап: "Әкеңіздің сырқаты бір емес, бес кісіге жетерлік екен. Мұндай ардагерлер қазір өте аз қалды ғой, бәріне де машина берсе артық емес,"- деп жылы сөзбен шығарып салыпты. Сөйтсе, заң бойынша, аяғынан ауыр жараланған кісіге машина беріледі екен де, Тахаңның жарақаттары ол заңға жатпайды екен. Ақсақалды үйіне әкеле жатып, Баянғали: "Ал, енді мазаны алмай тыныш жат үйде. Оққа аяғыңды тоспай, басыңды тосқан өзіңнен көр!"- деген екен.

Әкесі Тақан ақсақал қайтыс болғаннан кейін Баянғали қыздары Ақмарал мен Ақкенжеге: "Енді сендер мені еркелетіндер! Менің әкем жоқ, сендердің әкелерің бар!"- деген екен.

Баянғалидың баласы Нұрлан мен оның достары Бейбіт пен Азамат мектепке барған жылы жөндеп оқи алмай, жиі-жиі екілік баға алып жүріпті. Әрине, оларға шешелері ренжіп, ұрсады. Сонда Баянғали: "Дұрыс, айналайындар, алғашқы кезде екінің бәрін алып алындар, екілері біткен соң мұғалімдер өздері-ақ төрт пен бестерін қояды!"- деген екен. Шынында да біраздан кейін балалардың оқулары жөнделіп, тәуір бағалар алатын болыпты.

Баянғали жездесі Өсербайға шығарған өлеңінде былай депті:

Үлкен апам Ләйләнің
Үйіндегі жездеміз
Өсербайды айтпай бола ма?!
Уазигінен түсірмей
Күні-түні тасыған
Тастамай бізді далаға,

Дөкей бала болдыңыз
Сүйіндік пен Құлшаттай
Қадірлі ата-анаға,
Арқасында апамның
Гүлмира мен Өміртай,
Еркетай мен Ерболдай
Әке болдың балаға,
Мұхитына спиртің
Батып кетпей аман-сау
Жүзіп шықтың жағаға,
Қоқандасаң апама,
Қаларсың босқа далада!

Тассуда тұратын Қайыр деген малшы бір дөкей өгізін сатайын десе, алушы таппай қиналады. Баянғалидың Ұғыш деген жездесі: "Өгізінді банкир-бажам Талғатқа өткізіп беремін, ол мал іздеп жүрген,"- деп, Қайырдың машинасын тегін мініп, Степнякқа бірнеше рет келіп, баласы Шегейдің үйіне оны-мұныларын жеткізіп тастайды. Бір жағынан Талғатпен сөйлесіп, малды алатын болып уәделеседі.

Уәделескен уағында Талғаттың үйіне келсе, ол айнып, Қайрат пен Майкенің малын алатын болғанын айтады. Біраз дауласып-дауласып, сабаларына түскесін, сол үйде отырған Баянғалиға Ұғыш жездесі: "Осыған бірдеңе айтпайсың ба?"- депті жай отырмай. Сонда Баянғали домбыраны алып:

Жездеміз Ұғыш молда жөнін білген,
Банкирге делдал болып келіп жүрген,
Қайырдың машинасын тегін мініп
Степняк – Тассулатып желіп жүрген,
Талғатқа өгізінді өткізем деп
Өзінің жұмысына жегіп жүрген,
Талғатжан уәдесінен айнып кетіп
Қайрекең алданғанын енді білген,
Қайреке-ай, өзінде де бар-ау енді
Молда менен банкирге сеніп жүрген,
Қайтейін, қазағымның малшылары-ай,
Малыңды жөніменен өткізе алмай
Алданып, әркімге жем болып жүрген!- деген екен.

Көкшетауда ауыл шаруашылығы күніне арналған үлкен жиын болып, облыстың сол кездегі әкімі Жәнібек Кәрібжанов бас болып, бүкіл аудандардың әкімдері, совхоз директорлары қатысады. Сол жиында өлең айтқан Баянғали толғап келіп:

Айтайын дөкейлердің ортасында,
Ойландар, оңға, солға тартасың ба?
Біз жүрміз ақын болып, әкім болып,
Халықтың қарапайым арқасында!- деген екен.

"Кеңашы" мектебінде өткен кездесуде (1993 жылы) Баянғали:

Әркім-ақ өз ауылын алтындайды,
Жырласа, мадақтаса саркылмайды,
Шыққанда қайқаң етіп Намазгүлға
Кеңашым қарсы алдымнан жарқырайды!- деген екен.

Бірде Баянғали құдасы Нүркеннің үйінде қонақта болады. Құдағиы Орынтай баласы Серкеннің інісі Шахманға (Өмірсерік) машинаның бір бөлшегін бермей жүргенін айтады. Сонда Баянғали:

Қалдырма бір-біріңнің көңіліңді,
Өксітпе, өкпелесіп өміріңді,
Серкенжан, Шахманнан аяп қалып
Бауыр қылам деп пе едің темірінді!- депті. Әке-шешесінің,
бауырларының тілін алмай отырған Серкен орнынан ұшып тұрып:
"Бәйекең айтты, бітті!"- деп, темірін жұлып алып, інісіне берген екен.

Баянғалидың бөлесі Әнуарбек бір күні ақынның бір шаруасына қолғабыс жасаған екен. Риза болған ақын:

Әнуарбек Әленов,
Еңбегің жүрсін еленіп,
Көп құрметке бөленіп,
Сен жүгірмей кім жүгіреді,
Құдайым бізді жаратқан
Тату-тәтті бөле ғып!- деген екен.

Ордабасында үш баба – Төле би, Қазыбек би, Әйтеке билерге ас бергенде Көкшетау делегациясын (облыстық кеңес төрағасы Чапай Әбутәліпов, облыстық мәдениет басқармасының бастығы Күміс Мұратбекова, халық ақыны Көкен Шәкеев т.б.) қарсы алған ауданның әкімі көңілденіп жүріп қызып алыпты. Дастархан басында шылпымын бүрқыратып отырып: "Әй, ақын болсаң өлең айт, әйтпесе бізде ақындар жетеді," - депті.

Сонда Баянғали толғап келіп:

Алдында қазақ пенен қырғыздардың
Жырласам, елдің қолын ұрғызғанмын,
Сен түгілі облсовет төрағасы
Чапайды да орнынан тұрғызғанмын.
Ағамыз жағамызға жармасып тұр,
Азырақ ақылынан алжасып тұр,
Киелі үш бабаға ас бергенде
Мас болып, шылым сасып, қисалаңдау
Қазақтың әкіміне "жарасып" тұр!- депті . Сонда әлгі
әкім шылпымын сөндіріп, қателігін мойындап, кешірім сұраған екен.

Облыс әкімінің орынбасары Болат Сүлейменұлы Жанәділов – алып тұлғалы қасқа бас кісі. Мінезі кең ағасына Баянғали өзілдей береді екен. Бір жолы сахнада өлең айтып отырып, залда отырған Бөкенді көріп қалып:

Дәрігерсің адам үшін арпалысқан,
Сендей ұл сирек туар алты алаштан,
Бүгінде парасатты әкім болдың
Жақсылар жан-жағыңда анталасқан,
Атқа мініп, дулыға киіп шықсаң
Аумас едің Қобыланды мен Алпамыстан,
Ал қазір осы күйде аумап тұрсың
Кәдімгі кинодағы Фантомастан!- деген екен.

Баянғалидың Кеңашыдағы құрдасы Сара – директор Қалиасқар Әйткеновтың қарындасы екен. Оның күйеуі Қанат – механизатор,

ол да құрдас. Бір жылы қайнағасы Қанатты Қарасорға бір айға қой бағуға жіберіпті. Сонда Баянғали Қанаттың атынан Сараға былай деп өлең шығарыпты:

Өзіңмен жүруші едім ойнап-күліп,
Шіркін-ай, сабар ма едім байлап тұрып,
Ағаң бастық болғанда пайдасы ма,
Мінеки, қойды маған қой бақтырып!

Содан Сараның атынан жауап береді:
Төсіңді тұрсың, Қанат, босқа қағып,
Сөзіңді тұр ғой дұшпан, дос та бағып,
Ағама бұл сөзіңді айтып барсам
Қой түгілі кетесің ғой шошқа бағып!

Баянғали Асқар деген құдасы әрі құрдасымен әзілдесе береді екен. Бір күні Асқардың әйелі Күләй екі-үш күн жол жүріп келеді. Сонда ақын Асқардың атынан былай деп өлең шығарыпты:

Айналайын, Күләйім,
Сағынғаннан жылаймын,
Күләй келді дегенде
Өз-өзімнен құлаймын,
Апырмай неге бұлаймын?!

Махамбеттің құрметіне Атырауда өткен айтыста бас жүлдеге тігілген желмаяны әйел ақынға беріпті қазылар. "Батырдың жүлдесін қатынға бергендері несі?" - деп, жігіттер ренжісе керек. Сонда Баянғали:

Ақылды жеңер кейде сезім дуда,
Айтылмай қалды-ау талай сөзім тура,
Аруағы Махамбеттің қолдай жүрсін
Түйенді неғыламын, өзім бура!- деген екен.

Сол сапарда алматылық жас ақын Ермек Жұматаев Баянғалиға еркелеп, әзілдесіп айтысып отырыпты. Бір кезде Қарағандыдан келген жас ақын, қызулау болса керек, ұйқтап қалыпты. Отырған жұрттың назарын соған аударып, Ермек әлгі жігітті бір талай өлең кылыпты. Кезек Баянғалиға келгенде:

Бұл інім үйдеген ғой, бүйдеген ғой,
Айтыста талайларды илеген ғой,

Бірақ та атам қазақ батыр болған
Жауға да ұйқтап жатқан тимеген ғой!- деген екен.

Қазақтың құрылтайында айтысуға шақырылған Баянғалиды ең соңғы сәтте тізімнен сызып тастаса керек. Сөйтіп, бұл айтысқа шықпай қалған Баянғали былай деген екен:

Ешкіммен жүрмесем де өштесіп мен,
Кей-кейде өтпей қалам көп тесіктен,
Құрылтай айтысына шыға алмадым
Бір дөкей сызып тастап спесіктен!
Жүрсек те бабалардың ізіменен
Халықты алалама жүзіменен,
Үкімет спесіктен сызса дағы
Халқымның сызылмайын тізімінен!

Ұлы Абайдың 150 жылдығына арналған Семейдегі айтыста Баянғали екі рет айтысып, қарсыластарынан ұпайы жоғары болғанына қарамастан, Қарауылдағы финалдық айтысқа өтпей қалыпты. Көкшетаулық-тарды (Көкен Шәкеев, мәдениет қызметкері Нүргүл Нұрмышева) "Таймас-Холстен" атты фирма күтіпті. Сонда Баянғали:

Өтпей қалдым финалға,
Екі бірдей жеңіспен,
Кімнің оғы тигенін
Кім біледі терістен,
Құдайдың көзі оң болса
Табылармыз біз әлі
Талай-талай өрістен,
Жақсылықпен жасасын
Құрметтеген біздерді
"Таймас пенен Холстен!"- депті.

Көкшетау облыстық айтысында (1989 ж.) Баянғали айырталық Есенбек Ерденөпен айтысып отырып, Ақан серінің басын кетеру ісі тоқтап қалғанын айтып сынайды. Оған қарсыласы: "Бізді қайтіп сынайсың, ауданың бізден шөп алыш отыр ғой!"- депті. Сонда Баянғали:

Қайтеміз, қойса құдай көктен бермей,
Шөпті айтып отырсаңшы өктемденбей,
Ақанды айтсам шөп жаққа бұрып кеттің
Болды ма Ақан саған шөппен бірдей?!- деген екен.

Еңбекшілдер ауданының әкімінің орынбасары Сансызбай Балтабековтың руы қырғыз. Біржан салдың 160 жылдық тойын өткізуге біраз еңбек қылған Сәкең бір күні Баянғалиға: "Сенің атанды жырлаймын деп шапқылап жатырмын, менің атамды сен қашан жырлайсың?"- депті. "Е-е, сіздің атаңызды мен он бес жыл бойы жырлап келемін ғой!"- депті Баянғали, Манасты меңзеп.

Әнші Иран Илияшев Көкшетауда, наурызда Баянғалимен айтысып отырып, бастықтардан теперіш көріп жүргенін айтқан екен. Сонда Баянғали:

Бұл ісің елге мәлім болады де,
Тәртіпке сені халық салады де,
Ақындарға ұрысқан барлық бастық
Тарихта поштабай боп қалады де!- депті, бүкіл обком,
горком, облисполкомның көзінше.

Жолдыбай ауылында бір топ қарауыл Баянғалидан: "Осы ақындық өнер сізге қай жағынан қонды? Әкеніңден бе, шешеніңден бе?"- деп сұрапты. Сонда Баянғали: "Атам Біржан сал болса, нағашым Ақан сері болса, мен де жаман болмаспын?!"- деген екен.

Донской совхозының бас есепшісі Сағындық Ахметовтың үйінде баймырзалық бір топ жігіттер қонақта отыр екен. Олар өз ауылдарының дәстүрі бойынша қазыны кесектеп бөліп алып, жүз граммен қосып, жұтып жіберіпті де, әйелдер жағына тимей қалыпты. Бір кезде Баянғалиға өлең айтқызғанда ол:

Үйінде Сағындықтың ойын-сауық,
Жігіттер қазы жұтты көңілі шауып,
Қазыдан құр қалдық деп өкпелеме
Таң ата осы қазы, жеңгелерім,
Барады өздеріне жолын тауып!- деген екен.

Павлодарда өткен Иса Байзақовтың тойында бас бәйгені жас жігіт алып, дау болады. Сонда үшінші орынға ие болған Баянғали былай деген екен:

Бәйгені біздің қазақ ұлы іс көрген
Аяғын кейде дау мен ұрыс көрген,
Бас бәйге ап жұрттың ішін күйдіргенше
Дұрысы үшінші боп тыныш жүрген!

Баянғали кіші жездесі Талғат Досымбековпен "Сексенбайдың Талғаты, Сұлушаштың солдаты," - деп құрдасындай ойнай береді екен. Жездесі Алматыға келіп, Баянғалидың немере ағасы Жарылғасын Әбішев екеуін жатақханасына шақырады. Екеуі келсе жездесінің алғаны бес шыны "чекушка" арақ, "қазір жұмыртқа қуырам" деп жүгіре береді. Ойнап, күліп отырғанда балдызының жездесіне айтқаны:

Арақтан елу грамм тастап алып
"Қуырып әкелем" деп тысқа барып,
Жездеміз қонақ үйде жүреді екен,
Қолына жұмыртқасын ұстап алып.
Деп едің "балдыз сені бүгін қырам"
Жездеке болды мұның стыд, срам
Бір жарым летрге де шамаң келмей,
Алғаның мың екі жүз елу грамм!

Содан Жарылғасынға "балдызыма сыйлаймын" деп сағат береді. Баянғали біраз өлең айтады. Қызды-қыздымен, "балдызымнан аямаймын, мына сағатымды саған беремін," - деп, Талғат қолындағы үлкен көк сағатын Баянғалиға беріп жатқанда сағат шынысының сынық екенін көріп қалған Баянғали:

Мынауың сағат емес күтім көрген,
Байқаймын талай жерде бүтінделген,
Жездеке, берер болсаң бүтінін бер
Мен саған апайымды бүтін бергем!- деген екен.

Бір жылы Талғат жездесі атасы Тақанға (Баянғалидың әкесі) "жаңа қора салғанша бір жаз баға тұрыңыз" деп қойларын әкеліп тастайды. Жаз түгілі екі қыс өтеді, жездесі қойын әкетпейді. Осылай уақыт өтіп жатқанда Баянғали жездесін Тассу ауылында, жиені Шегей

Бекболатовтың үйлену тойында кездестіреді. Сонда Талғат:
– Менің қойларым қалай?- деп сұраған екен.

Сонда Баянғали:

Аштан аш ол қойларың шулап қалды,

Сағынып сен туралы жырлап қалды,

Өзіңе қара қошқар сәлем айтып

Дорбасын "привет" деп бұлғап қалды!- деген екен. Осы сөзден кейін, Талғат қойларын екі күннен соң алып кетіпті.

Қостанайда Ілияс Омаровтың 80 жылдық тойын өткізгенде ақындарды Жігітқара ауданы күтіп, қонақ қылған екен. Дастарханға түрлі тағамдар мен қосып "Распутин" арағын қойыпты. Сонда өлең айтып отырған Баянғали аудан әкімі Ризван Мағзұмұлына қарап:

Реке, "Распутинді" ішіп, ішіп,

Жігіттер распущенный боп кетпесін, - деген екен.

Баянғалидың ағасы Мейрам марқұмның баласы Бауыржан құдашасы Жанарға үйленіпті. Қыздың әкесі Амантайдың ағасы Осербай Баянғалидың апасы Ләйләні алып отыр. Тойда қарсықұда болған құдаларына өлең айта келіп, Баянғали былай деген екен:

Бауыржан мен Жанарым,

Бақытты бол, қарағым,

Құтты болсын сендердің

Жаңа өмірге қадамың,

Қуанышы болыңдар,

Әйгерім, Сәуле қыздар мен

Ғалиядай ананың!

Өсіп-өніп екеуің

Ел болыңдар бір қауым

Бәйтеректей жайқалған,

Өсербай жездем Ләйләні

Бесплатны алып еді,

Бауыржан, саған рахмет

Алып қашып Жанарды

Есемізді қайтарған!!!

Бір күні қонақ келгенде Баянғалидың әйелі Әлия: "Қазанға не саламын?" - деп ақынмен астың жайын ақылдасқан екен. Сонда Баянғали:

Сандығыңның түбіне
Түк қоймастан сарқып сал,
Ертең де күн бар ғой деп
Ептеп-ептеп тартып сал,
Түнде жортқан бөрідей
Байекеңнің достары
Байқамай келіп қалар деп
Бір мүшесін артық сал,
Не салсаң да мықтай сал,
Басты ауыртып қыртпай сал! - деген екен. Содан

былай әйелі ақынның мазасын алмайтын болыпты.

Бір тойда Баянғали құдашаларды көбірек мақтап, желпілдетіңкіреп айта келіп:

Беу, қыздар, гүлдей жайнап көктейсіңдер,
Әзілдеп бұл ағанды ептейсіңдер,
Бәрің де кереметсің, бірақ, бірақ,
Өзімнің қатыныма жетпейсіңдер! - деп жұртты ду

күлдіріпті.

Баянғалидың балдызы Ұлтай Жаркентте Айдын деген жігітке тұрмысқа шығыпты. Каникулы біткен соң Ұлтай Көкшетау пединститутына, оқуына келеді де, Айдын Жаркентте қалады. "Әне келеді, міне келедімен" екі-үш ай өтіп кетеді. Сонда ақын әзілдеп, балдызының атынан былай деп өлең шығарыпты:

Айналайын, Айдын,
Сүйдім, құшақ жайдым,
Келмей қойды артымнан
Түрі құрсын деп жүрмін
Бүйтіп тиген байдың!

Бұл өлең құлағына тиген соң Айдын Көкшетауға шауып келіпті. Содан жұмысқа тұра алмай біраз жүріп қалса керек. Тағы балдызының атынан бажасына өлең шығарыпты:

Әкем Бақыш қой баққан,
Інім Тұраш ой баққан,

Мен боламын Жаркенттен
Көкшетауға өкеліп,
Безработный бай баққан!

Осыдан кейін Айдын әйтеуір жұмысқа тұрған екен.

Ақын Шәкен Отызбаевтың 100 жылдығында Баянғали "Көкшетау правдасы" газетінің қызметкері, ақын, жыршы ағасы Жұмабай Есекеевпен айтысады (той 1990 жылдың желтоқсанында Чистополье ауданында, Қырымбетте болды). Сөздің бір реті келгенде Баянғали ағасына: "Қазақтың мәдениеті мен тіліне қатысты шараларға обкомың неге тарылады? Қалалық дөкейлер ауылдың жағдайына неге көңіл бөлмейді?" - дей келіп:

Қалалар ауылдарды көп басынды,
Жерді ұмытып, асқақтап көкке асылды,
Ауылым ауызыңа ас салмаса,

Нан қылып шайнар ма едің көк тасынды! - дегенде,
Жүмекең інісінің сөзін "дұрыс" деп құптаған екен.

Монғолиядағы қазақтар Қазақстанға алғаш көшкен жылы Еңбекшілер ауданына келетін үйлерді алып келуге барған керуенді аудандық еңбекке орналастыру, көшіп-қону мекемесінің бастығы, журналист Орынбай Шайкенов бастаған екен. Дәл сол кезде "Кеңашының" директоры Қалиасқар Әйткенов ауырып қалып, совхозға келуге тиісті он үйді әкелуге машина болмай қалыпты. Содан Баянғали кірісіп, Орынбайға мән-жайды түсіндірген соң, ол кісі: "Осы барған машиналарға сыйғызып ала келемін" - депті. Айтқанындай, келетін үйлердің ешқайсысын қалдырмай алып келіпті. Келген соң: "Әй, балдыз, мына туыстарыңды өкелемін деп әбден қалжырадым! Қалиасқар екеуің шалқайып үйде жатырсындар, ал мен жүгіріп жүрмін," - депті. Сонда ақын былай деген екен:

Монғолға сапар шегіп дабылдадың,
Реті бар оны әйгілеп, дарылдаудың,
Керейдің көшін сүйреп, күйеу бала,
Өтедің бір ширегін қалың малдың,
Қалжырасаң апамның қолтығына
Кіріп алып екі-үш ай дамылдағын!

"Искра" совхозының директоры Михаил Иванович Орлов ірі денелі, дәу қасқабас кісі екен. Сол совхоздың "Қызыл-Ұйым" бөлімшесінде Баянғалимен кездесу болады. Өлең айтып отырған ақынға бір кезде халық: "Моншамыз нашар, соны бастықтарға өлең қылсаңыз,"- деп өтініш айтады. Сонда ақын:

Орловты моншаға алып бару керек,
Жабылып сыпырғышпен сою керек,
Төбеден тамшылаған ыстық тамшы
Орловтың жалтыр басын ою керек!- деген екен. Бұл сөзді түсінген директор: "Будет баня, будет,"- дей беріпті, күліп.

Бір бастық Көкшетауға барғанда Баянғалидан: "Қазір не істеп жүрсің?"- деп сұрапты. "Жазуымды жазамын, елге өлең айтамын,"- десе: "Мәндірек бірдеңе істемейсің бе?"- депті. Баянғали: "Сонда не істеуім керек, байлық пен билікке таласуым керек пе?"- деген екен.

Бір жолы біреулер Баянғалиға: "Екі әйел алу туралы заңға қалай қарайсыз?"- деп, сұрақ қойыпты. Сонда ақын әзіл-шыны аралас былай деген екен:

Кесір сөз кімге керек бас қатырған?
Кесектей қараңғыда босқа атылған,
Ешқандай зәкөнің қарамастан
Еншалла, төрт балам бар қос қатыннан!

Алматыда біреуі,
Балдарымды бағып жүр,
Балалар да шүкірлік,
Шетелге де барып жүр,
Озып жұлде алып жүр,
Көкшетауда біреуі,
Әке менен шешемді
Төсек тартып қалғанда
Мәпелеп қолдан атқарып,
Отымды түзу жағып жүр,
Ортасында солардың

Өлең айтып Байекең
Ел аралап шауып жүр!

Баянғалиды біреумен шатастырған бір бастық: "Әлгі балық аулаудың рұқсат қағазын қашан әпересің?"- депті. "Мен балықтың емес, халықтың адамымын,"- депті сонда ақын.

Шымкент облысы, Бөген ауданында Қосжан Мүсіреповтың 60 жылдығы мен Нұралы Нысан- байұлының 135 жылдығына арналған айтыс болады. Сонда қонақ ақындарды атап-атап президиумға отырғызып, Баянғалиды ұмытып, атамай кетеді. Содан өлеңнің кезегі келгенде Баянғали:

Басқалар сығылысып сыйғанымен,
Көкшетау президиумға сыймайды ғой!- деген екен.

Мағжан Жұмабаевтың 100 жылдық тойында (Солтүстік Қазақстан облысы, 1993 ж.) өткен айтысқа Көкшетау облыстық әкімшілігі ресми түрде бір жас ақынды апарыпты. Ұлы ақынның "Батыр Баян" поэмасын алаш арыстары ақталмай тұрған кезде, 1975 жылдан бері ел арасында жырлап келе жатқан Баянғалидың бұл тойдан шет қалғанына қандары қызған Көкшетаудың мәдениет саласындағы қыздары Күміс Біләлова мен Мағрипа Әбілқасова Қызылжардағы мәдениет қызметкерлері Роза Шоланова мен Сұлушаш Темірғалиқызына хабарласады. Өңкей қыздар өзара келісіп, Баянғалиды ақындардың тізіміне ақырын ғана жазып жібереді. Қызық болғанда, қосалқы құрамда барған Баянғали айтыста жеңімпаз атанып, бас бәйгеге ие болып, Көкшетауға Мағжан атасының қаракер тұлпарын мініп келеді. Қыздарға риза болған ақын былай деп өлең шығарыпты:

Мағрипа мен Күмісім,
Роза менен Сұлушаш,
Қызмет қылып жыр үшін,
Үндемей-ақ бітірді
Әкімдердің жұмысын!

Баянғали Ақтөбеде ақтөбелік ақын Айдолла Жөкешевпен айтысқанда стадионға жиналған халық өз жерлестеріне көбірек қол соғып, қуаттап отырса керек. Сонда Баянғали өз кезегінде:

Айдоллаға жерлестері қолын соқса,
Ия, алла, өзің жар бол жалғызына!- деген екен. Бұл сөзге бүкіл ел дүрілдеп, Баянғалиды қолдаған көрінеді.

Бір облысқа барғанда Баянғалиға біреулер бір ыңғайсыз сөздер айтса керек. Сонда ақын:

Бар шығар дос, дұшпан да күндейтұғын,
Кейбіреу қадірімді білмейтұғын,
Бірақ та Көкшетауда жүргенімде
Иті де маған қарап үрмейтұғын!- деген екен.

Бір жиында Баянғали аудандық ішкі істер бөлімінің бастығына әзілдеп:

Айналайын, майырым,
Ұрының қолын қайырдың,
Талай жақсы жігітті
Ұстап алып, қаматып,
Семьясынан айырдың!- депті.

Сонда қасында тұрған ауданның прокуроры: "Бұған дұрыс болды!"- деп күліпті. Ақын оған:

Бұл өлеңнің бер жағы,
Айтылады ар жағы,
Айналайын прокурор,
Сау емессің сен дағы!- деген екен.
Сонда майор: "Міне, жаңа дұрыс болды!"- депті,

күліп.

Баянғалидың нағашы апасы Күлмәрәнің күйеуі Болат Қалқышев кезінде облыстағы су шаруашылығына қатысты жобалау-зерттеу институтының директоры, жалпақ тілмен айтқанда судың бастығы болған екен. Бір күні пенсиядағы апа-жездесі ақынның үйіне келіп, әңгіме дүкен құрып отырғанда, жездесі үйлеріне су есептегіш қойғанын, оның тиімді екенін айтады. Сонда Баянғали:

– Бүкіл Көкшетаудың ағыл-тегіл суын емін-еркін билеп едіңіз, сізге де қранның суын санатып қойған заман-ай!- деген екен.

Көкшетаудағы қазақ театрының директоры Мұратбек Оспанов зайыбы Айжан Бөдірқызы екеуі "Кеңашыға" арнайы келіп, Баянғалиға: "Ата-ананызды атқардыңыз, енді қалаға, Көкшетауға көшіңіз! Театрда өнерпаздар ортасында болыңыз!"- деп, тілек білдіріп, 1998 жылдың жазында Көкшетауға көшіріп әкеліпті.

Театр қызметкерлеріне тұрғын үй ретінде бөлінген "Самал" балабақшасынан үікен пәтер беріпті. Алғашқы кезде ол үй жайлы болғанымен, кейін жылу мен жарықтан таршылық бола бастапты. Бір күні экология министрі Серікбек Дәукеев театрға келіп, Баянғали мен Мұратбектің "Құдалық" спектаклін көріп, риза болады. Театрдың мұң-мұқтажына бейтарап қалмай, жанашырлық танытқан министр үй мәселесін 1999 жылдың 1-сәуіріне дейін шешуге көмектесетінін айтады. Бірақ, қысқа дейін реті келмейті. Бұл кезде тұрғын үйге лайықталмаған балабақшада біраз қиындық көрген театр қызметкерлері бет-бетіне көшіп кетуге мәжбүр болады. Олар кетісімен маңайдағы жұрт балабақшаны дымын қалдырмай бұзып алады. Іс жүзінде үйсіз қалған Баянғали уақытша балдызының үйінде тұра береді. Сөйтіп жүргенде министр 1999 жылы 25 қарашада театрға келеді. Сөздің бір орайы келгенде, ақын министрге былай депті:

Дәу министр Дәукеев,
Еңбегі оның көп түрлі,
Интеллектуал – зиялы,
Меңгерген жетік шет тілді,
Тоқтар батыр екеуі
Протонға қарсы шеп құрды,
Ала жаздай алысты
Женемін деп гептилді,
Театрға сәуірде
Үй беремін деп тұрды,
Сүмбілеге дейін сандалтып,
Әдемі сөзбен ағамыз,
Ішімізді кептірді,
Секеңе сенген Байекең
Жиырма бірінші ғасырға
Баспанасыз кеп кірді!

Бұл сөзге күліп жіберген министр: "Жоқ, жиырма бірінші ғасырға дейін болады!" - депті. Айтқанындай, Мұратбек Оспанов арқылы 30 желтоқсан күні ақынның жаңа үй алуына жағдай жасаған екен.

Ақын Ұлықбек Есдәулетов пен Баянғали түйдей құрдас. Бұлардың әкелері Оразбай мен Тақан да, қыздары Назым мен Ақкеңже де құрдас. "Әкесі құрдастың баласы құрдас", соғыс ардагері, филолог-мұғалім Оразбай Ақсақал 1985 жылы Алматыға келгенінде Баянғалиды жақсы көріп, екеуі әбден сыйласып, дос болып кетіпті. Кейіннен Баянғали Ұлықбекке: "Әй, мен сенің әкеңмен бірге жүрген адаммын! Мен сенің өкендеймін!" - деп қалжыңдайтын көрінеді. Оразбай ақсақал қайтыс болғаннан кейін, Астанада тұратын Ұлықбектің үйіне келіп құран оқып, көңіл айтып отырып, Баянғали: "Айналайын, Ұлқашым, атаң қазақтың "әкең өлсе, өлсін, өкенді көрген өлмесін," - деген сөзі бар ғой, енді Баянғали аман болсын деп тілей бер!" - деген екен.

1999 жылдың желтоқсанында "Халық қазынасы – үшінші мыңжылдыққа!" айдарымен "Алпамыс батыр" жырының мыңжылдығына арналып, Астанада өткізілген республикалық жыршылар фестиваліне аттанарда Баянғалиға "Тыныс" ашық акционерлік қоғамының президенті Қайырбек Құсайынов демеуші болып, қаржы бөліпті. Ол кісінің ағалық ниетіне риза болған ақын былай деген екен:

Оңына басын жұмысың,
Жалынды болсын жүрісің,
"Тыныстан" көмек болған соң
Ашылын кетті тынысым!

Жамбылдың 150 жылдығына арналған Халықаралық жыршылар конкурсында қырғызстандық дүлділ манасшы Назарқұл Сейдрахмановтан Баянғали:

– Осы қырғызда Манасты айтатын адам мыңнан біреу шыға ма? - деп сұрапты.

– Оба! (Иә!) - депті Назарқұл. Сонда Баянғали:

– Ал мен он миллион қазақтан біреумін ғой! - дегенде, риза болып кеткен Назарқұл ағасы құшақтай алып, арқасынан қаққан екен.

1993 жылы Ақтөбе облысының Шалқар ауданында Есет Көтібарұлының 190 жылдығы тойланады. Сол тойда Баянғалимен айтысқан ақтөбелік ақын Нұрлыбек Қалауов: “Қане, Есет пен Дәрібайды жырлайық”, - дейді. Сонда Баянғали: “Олардың атағы аспанға өрлей берсін, бірақ:

Есет пен Дәрібайді мақтау үшін
Алдымен мақтау керек Көтібарды!
Ақындар бөген сөзді бастап па еді,
Қарсылас тура келсе жасқап па еді?
Білесің, мұғалім, бір кездерде
Қазақтың зиялы бір оқығаны
Атынан Көтібардың қашпап па еді?!
Ойлаймын, талай сырым ашылар деп,
Ақындар топ алдында тасынар деп,
Мұқаңның өзі дағы қысым көріп
Жазған ғой Көтібарды Басыбар деп!
Ақынның айтқанынан ой аңдандар,
Бауырлар, жамандыққа қия алмандар,
Айқайлап, мақтан етіп айтыңыздар
Атынан Көтібардың ұялмандар!
Көтібар дұшпанына ат ойнатқан,
Ел үшін қайтпаған ғой жанған оттан,
Көтібар батырлардан біз қашпаймыз
Сақтасын тайғақтардан, көті жоқтан!!!”, - деген екен.

Осы тойдан кейін Шалқар мен Ақтөбенің азаматтары Көтібар батыр қорын құрып, арада жеті жыл өткен соң батырдың кесенесін көтеріп, ас беріпті. Сол айтысқа арнайы шақырылған Баянғали бір сөздің орайында:

Көтібар қас дұшпанын еңіреткен,
Ел үшін қан мен терін төгіп өткен.
Аждаһадай ажалға қарсы ұмтылып,
Қайтпаған қылышпенен зеңбіректен!- деген екен.

Сонда біраз үлкен кісілер: “Апырмай, Көкшетаудың ақыны әсірелеп жіберді-ау, неше батыр болса да, зеңбіректі қылышпен қалай жеңсін?”, - десе керек. Сол кезде президент Нұрсұлтан Назарбаевтың бірге оқыған досы, экономист-ғалым, профессор Үкетай Байжомартов: “Ленинградта оқып жүргенде архивтен көрдім. Патшаның зеңбіректері ол кезде бес-алты доп атқаннан кейін қызып кетіп, жарты сағаттай демалады екен. Көтібар батыр осыны аңдып

тұрып, зеңбірек суығанша шабуылдап, талай рет жеңіп шыққан көрінеді. Ақын сөзінің жаны бар”, -деген екен.

Тоқтар Әубәкіровтың ғарышқа ұшқанына бір жыл толуына арналған айтыста (Қарағанды, қазан, 1992ж.) залда отырған батырға арнап Баянғали былай депті:

Қазаққа құдай өзі берген Тоқтар,
Қайыспай қиындықты жеңген Тоқтар.
Қырандай шүйіліп кеп самолетпен,
Үстіне кеменің дәл мінген Тоқтар.
Қазақты ұнатпайтын Москва да,
Амалсыз Алтын жұлдыз берген Тоқтар.
Содан соң батырлықпен ғарышқа ұшып,
Күнді де бір айналып келген Тоқтар.
Күн нұрын кеудесіне жиып келіп,
Шану ғып туған елге берген Тоқтар.
Мынауың қалай-қалай мақтайды деп,
Қысылып, қыздай болып күлген Тоқтар!
Беу, Тоқа, жақсы болды тап келгенің,
Шүкір де, құдай мұндай бақ бергенің.
Жарқырап жалғыз келмей, неге ағатай,
Аппақ қып жеңгемізді ап келмедің?!Генерал, космонавт боп алда тұрсың,
Арманың әрқашан да айға атылсын.
Генерал түгілі маршал боп кетсең де,
Бәрібір жеңгеміздің солдаттысың!
Сөзімді ойға салып салмақташы,
Құс көңіл қайда, қалай самғатпақшы.
Генерал, маршалдан да жеңгемізге,
Көнетін смирноға солдат жақсы!
Ақынның айтқанына нану керек,
Қиялмен әрбір іске бару керек.
Генерал, космонавтың әйелінің,
Саны да космический болу керек.
Даланы мекендеген он сан ұлттың,
Бәрінен бір-бір қатын алу керек.
Көбейтіп космонавт-қазақтарды,
Жаңадан Байқоңырды салу керек!

Айтыстан кейін Тоқтар Әубәкіров Баянғалиды құшақтап, өз қолынан ақ боз ат мінгізген екен.

Академик Жабайхан Әбділдин зайыбымен Степнякқа келіп, Біржан сал бейітіне барыпты. Дәл сол мезетте зират ішіне екі-үш бұзау кіріп кетсе керек. Оған облыс әкімі Қызыр Жұмабаев қатты реңжіпті. Сонда Баянғали:

Зиратқа түскен екен төмәм бұзау,
Апырмай, бұлар неткен жаман бұзау.

Академик келгенін қайдан білсін,

Қараңғы, оқымаған надан бұзау!-деген екен. Жұрт ду күліп, жадырап, ақынның жырларын тыңдапты. Академик ағасына әзілдеп:

Жабайхан аға, жалықпай,
Ойыңмен сүздің теренді.
Аристотель, Платон,
Демокрит, Фараби.
Иммануил Кант пенен,
Спиноза, Гегельді.
Маркстен кейін қадалып,
Тексерген сенсің, Жабеке.
Диалектика дегенді,
Орысша да қазақша.
Ағыла сөйлеп кеткенде,
Тыңдайды жұрт тамсанып.
Өзіндей шешен өренді!-депті.

Халық қаһарманы, академик Мұхтар Әлиев зайыбымен Степнякқа келгенде Баянғали бірге болып, қонақтарға арнап біраз өлеңдер айтыпты. Сонда:

Мұхтар аға ғұлама,
Қанат жайып ғаламға,
Қаншама шәкірт өсіріп,
Ғылымның салдың жолына.
Мектебің бар өзіңнің,
Танылған оң мен солыңа.
Құтқарып қалдың талайды,
Ажалдың түскен торына.
Жасай бер, аға, өркендеп,

Адамдардың бағына.
Бірақ та бізді құдайым,
Бермесін сенің қолыңа!-деген екен.

1993 жылы Еңбекшілер ауданының әкімі Қызыр Жұмабаев облыс әкімі болып тағайындалған соң, аудан активін, ел ақсақалдарын жинайды. Сол жиынға келген Баянғалиға бір топ ел азаматтары: “Ал, ағаңа сен айтпасаң, ешкім айта алмайды, қазір өзінің орнына орынбасары Боргульді қойып кетуі мүмкін. Біздің Боргульге жамандығымыз жоқ, жақсы жігіт, бірақ Біржан атаңның ауданын өзіміздің қаракөз басқарғаны жөн ғой! Осыны бірдеңе ғып орындат ағаңа!”,-дейді. Содан, жиналыс басталып, бірнеше адам сөйлегеннен кейін, кезек Баянғалиға тиеді. Облыс, аудан, шаруашылық басшылары қатысып отырған ресми жиналыста ақын домбырасын алып, өлеңдетіп қоя беріпті:

Құттықтап келді міне ел қасыңа,
Үміт пен міндет артып ер басыңа.
Қызаға, құдай қолдап әкім болдың,
Абылай, Кенесары ордасына!
Келіп тұр бүкіл аудан өзінді іздеп,
Қызырға алғыс, баға береміз деп.
Еңбегің сіңген мына ауданыңды,
Бүгінде басқарудан дәмелі көп.
Өзіңіз облысқа өскеннен соң,
Орныңа кім келер деп зәреміз жоқ!
Елінді сүйсең аға, жүрегіңмен,
Ел сені тастамайды тілегінен.
Атығай басқарған соң облысты,
Әкімі бұл ауданның болу керек
Керей мен Қарауылдың біреуінен.
Сақтасын құдай сізді іс-қатадан.
Әкімді қоясыз ғой жақсы атадан,
Өзіңіз облысты ұстаған соң,
Әкімді қойып жүрме басқа атадан!!!

Ақын өлеңін осылай бітіргенде, жиналған халық дүркірете қол соғып, кейбір ақсақалдардың көзінен жас шығып кетіпті. Содан, жиналыстың соңында Қызыр Жұмабаев елге рахмет айтып, интернационалдық достық жөнінде сөз қозғап, бірақ аудан әкімін тағайындамай, жиналысты бітіріпті. Осыдан біраз уақыт өткен соң Еңбекшілер ауданының әкімі етіп Кеңес Мұқатовты (қарауыл) тағайындаған екен.

Көкшетау облысының елу жылдығын тойлағанда құрметті қонақтардың ортасында өлең айтқан Баянғали сөздің бір орайында облыс әкімі Қызыр Жұмабаевқа:

Мен өзім жігітімін Ақсарының,
Алдында ағайынның ақтарылдым.
Атығай, қарауылдар әкім болып,
Дұрыс қой Көкшетауды басқаруың.
Бір-екі Ақсарыны алмайсыз ба,
Орнына қасыңдағы көп сарының?!-деп әзілдеген

екен.

Шұбыртпалы Ағыбайдың 190 жылдығында Баянғали жезқазғандық ақын Куаныш Мақсұтовпен айтысады. Ол сөзін тентек сарыларың келді деп бастаған екен. Сонда Баянғали:

Қалай деп мақтанады мына сары,
Өзіңе бұлай деген жарасады.
Бір кезде сары болу моды болған,
Ұмтылған сарылыққа жұрттың бәрі.
Мақтанып керегі не сарымын деп,
Дарига-ай, болмаған соң Кенесары!-депті.

“Қазақстан” ұлттық телеарнасы “Мәңгілік сарыны” айдарымен халық қазынасы-жыр-термелерді жарыққа шығаруды қолға алып, алғашқы хабар-“Алпамыс батыр” жырын Қызылорда қаласында түсіріпті. Жұмыс барысында техникалық себептермен кідіре берген соң, жыршы-жыраулар мазасызданып, ренжи бастаса керек. Сонда хабардың авторы, әрі жүргізушісі Баянғали:

-Алпамыс батырдың көргенінің жанында біздікі айт пен той емес пе?! Жер түбіне жортып, жеті жыл зынданда жатып, жүз мың қалмақпен соғысып, көрмеген қорлығы, жеңбеген жауы жоқ. Ал соның ерлігін жырлап шығуға шаршағанымыз қалай болар екен?!,- дегенде, ду күліп, шабыттанған жыршылар таңғы сағат оннан түнгі тоғызға дейін талмай жырлап, хабарды ойдағыдай аяқтап шығыпты.

2003 жылы Қызылорда қаласында өткен республикалық “Ғасырлар үні” жыршы-жыраулар конкурсында жүлдегерлердің сыйлығын облыс әкімі Серікбай Нұрғисаев тапсырыпты. Қасы қалың, мұрты қою әкімнің қолынан екінші жүлдені алып тұрып, Баянғали былай депті:

Барлық адам баласы,
Бейбітшілікті сүйсе екен,
Біздің қазақ ұлтындай,
Барлық қазақ баласы.
Ата жырды сүйсе екен,
Сыр бойының жұртындай.
Жұмыстарың оң болып,
Күріштерің мол болсын,
Серікбайдың мұртындай!

Ақтөбеде өткен бір үлкен айтыстан кейін Баянғалиды құрдасы, облыстық мәдениет басқармасының бастығы Қазі Жасекенов бір туысының үйіне қонаққа шақырыпты. Әлгі үйдің екі баласын сүндетке отырғызған екен, жиналғандар қолқалап, ақынға өлең айтқызыпты. Бәрі де Шектінің Жақайым руынан екен. Сонда ақын:

Айналайын балалар,
Құтты болсын тойларың,
Піштірілген тәтәйің,
Тілеуінді тілеп тұр,
Апайың мен атайың,
Тәтәйлерің қатайып,
Көбейе берсін Жақайым!-деген екен.

Көкшетау қаласының құрметті азаматы Серікжан Қасымов бір жолы мәжіліс сайлауына түседі. О кісіні қолдаушы топтың үлкені Бөгенбай Жанайдаров кезінде өзі басшы қызметте істеген Щучье ауданын аралап келе жатқанда орман ішіндегі демалыс үйіне тіке тартамыз деп жол нұсқап отырып, жаңылып Көкшетаудың сыртына шығып кетсе керек. Сонда Баянғали:

Дауысын Серікжанның санай барып,
Ту сыртын Көкшетаудың жанай барып,
Түбіне қара судың тірелгенде,
Тұңғыық ойға батты Жанайдаров.

Жол жүрсең жалықпайсың Бөкеңменен,
Тартады кейде Бөкең төтеменен,
Түп-тура төбесінен түсемін деп,
Шығады шыр айналып бөтен жерден!-деген екен.

Көңілденген жолаушылар көп ұзамай жөнін тауыпты.

Астаналық дипломат, кәсіпкер Абай Әбуов Баянғалиды туған жері-Мақтаарал ауданы, Жетісай қаласына қыдыртып, ел, жермен таныстырыпты. Барған бетте жергілікті кәсіпкер досы Жүсіптің үйіне түседі. Сөйтсе, ол үйде түнімен қонақтар болып, Жүсіп әбден шырқаған екен. Сол қызуынан айықпаған ол жаңадан келген меймандардың мазасын ала бастапты. Амалын тауып ол үйден кетіп қалған қонақтарды жетісайлық Мейірбек, Айдар, Болат деген жігіттер жақсылап құрметтеп, сыйлайды. Сонда Баянғали Абайға қарап:

Жетісай деген жер көрдім,

Жүсіп деген ер көрдім.

Меніменен ішпейтін

Қандай қызық қазақсың

Деп қиғылық салғанда

Қайтерім білмей сенделдім,

Қазына халқың тұрғанда

Қазымырға апарып

Абайжан неден қор болдың?-деген екен. Ертеңіне ес жиған Жүсіп меймандардың алдына келіпті. Сонда ақын осы өлеңін:

Жол болсын айтып таңертең,

Жүсібім енді жөнделдің!-деп түйіндеген екен.

Көкшетаудағы демалыс паркінде балалардың тамашалауы үшін ертеде салынған үш айдаһардың үлкен ескерткішін бір кәсіпкерлер қиратып, орнына ресторан салыпты. Соны көрген Баянғали:

-Айдаһар айналасын жұтады дегенді естуші едік, біздің ағаларымыз айдаһарды да жұтып қойыпты ғой,-деген екен.

Бір жиында бір шегіртке келіп Баянғалидың киіміне қона қалғанда, Экология министрі Серікбек Дәукеев:

-Мына шегіртке неғып жүр? Осыған бірдеме демейсіз бе?-депті. Сонда ақын:

-Е-е, Кәрібжановтан кейін Әлімжановқа келген шығар. Бүкіл министр жабылып жеңе алмаған шегірткені енді өлең айтып жеңеміз бе?-деген екен.

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің он жылдығына орай Қарағандыда өткен айтыста Баянғалимен айтысқан Қойлыбай

Асанов әдебиетіміздің ақсақалдарының бірі Жайық Бектұровтың есімін құрметтеу жөнінде ой қозғайды. Сонда Баянғали облыс өкімі Камалтин Мұхамеджановқа қарата былай деген екен:

Өрге мұрты шаншылып,
Ел басқарған азамат.
Көмекенді қадірлеп,
Өзімсініп Өскемен.
Абаш қанша бөскенмен,
Қарағайдай Камалтин
Әкім болып көркейіп,
Өсіп шыққан Көкшеден!
Алаштың бір ардағы Жайық еді,
Құрметке қандай үлкен лайық еді,
Тірідей темір үйде өртегенде.
Жаланы мойындамай қалып еді,
Түгендеп әдебиет пен тарихынды.
Қанатын бар қазаққа жайып еді,
Сол Жәкеңе бір көше бере алмаса.
Камалтин ағамызға айып енді!

Ақындар айтқан елдің тілегі өкімнің де ойына дөп келсе керек, ұзамай бір кітапханаға Жайық Бектұров есімі беріліпті.

Ұлағатты ұстаз, ғалым, балалар жазушысы Сейтен Сауытбековтың 95 жылдығына орай Солтүстік Қазақстан облысы Балуан ауылының орта мектебіне есімі беріліп, той жасалады. Осынау игілікті шараға ұйтқы болып жүрген “Алаш” партиясының төрағасы, Көкшетау университетінің ректоры Жанат Қасымов пен оның жары, Сейтекеңнің ақын қызы Гүлнәрдің еңбегіне ел разы болады. Кезінде Сейтекең өзінің қайнағасы, қазақтың үлкен ақыны, қолчакшылардың қолынан 21 жасында қыршын кеткен Баймағамбет Ізтөлиннің шығармаларын жинап, зерттеп, жарыққа шығаруға көп еңбек сіңірген. Ақсақалдың көзін көріп, сыйлас болған Баянғали тойда айтқан арнауында осының бәрін түйіндей келіп:

Нұр шашып шәкірттердің санасына,
Жол тартып алыстағы Алашынан,
Жырларын қайнағасы Ізтөлиннің,
Өрттің де алып шыққан арасынан,
Сейтеннің атасына жасағанын,
Қайтарды құдай күйеу баласынан!-деген екен.

Бірде бір юрист пен журналист жолдастары Баянғалиға:
-Сіз кейде өлең айтқанда жұртты желпілдетіңкіреп, мақтаңқырап жібересіз-ау осы!-депті.

Сонда ақын:

-Жұртты соттап я даттап жүргеннен гөрі, мақтап жүрген артық емес пе?!-деген екен.

-Осы біз ру дегенді білмеуші едік, сен келіп үйреттін,-депті біреулер Баянғалиға.

-Е-е, аталарыңды білмей жүр екенсіңдер, көздеріңді ашқан екенмін ғой?!-депті ақын.

Қызылтулық балуан Бауыржанға:

-Чемпион, менімен күресесің бе?-депті Баянғали.

-Көруге болады,-дейді балуан. Сонда Баянғали:

-Әй, қазақ ақынмен алыса ма екен, ақынды алақанға салмай ма?-деген екен.

-Бір үлкен кітабым шығайын деп жатыр,-депті ақын Қорғанбек Аманжолов.-Оның ішінде қазақтың ұлттық намысын қайрап жазған бірталай мақалаларым бар.

Сонда Баянғали:

-Жарықтық қазақтың ұлттық намысы таусылмайтын тақырып болды ғой,-деген екен.

Шымкенттік кәсіпкер азамат, базардың бастығы, бұл заманда терме жазып жүрген бірден-бір ақын Шалқар Әбішұлы облыс өкімшілігімен бірлесіп бірнеше жылдан бері Шымкентте республикалық “Шалқар термесі” конкурсын өткізіп келеді. Өз қаржысын халықтық өнерді өркендетуден аямаған мәрт ағасына риза болған Баянғали:

-Шәке, біреулер базардан түрмеге кетуші еді, сіз термеге келіп дұрыс қылған екенсіз,-деген екен.

Баянғали жас кезінде қызып алса, кей-кейде достары Шәймерден Дәуренов, Масат Беріков, Фазыл Шаухаровты іздеп, түнгі автобуспен Алматыдан Жамбылға кетіп қалады екен. Достары күшак жайып қарсы алып, думандатып, мауқы басылған соң:

-Әй, Алматы-Жамбыл автобусы маған айықтырғыш сияқты-түнде мас боп мінесің, таңертең сауығып түсесің. Алматыда ысқырып жүріп ұсталып қалсам милиция бүйтіп мәпелей қоймас еді, сендерге

таргтып кеткенім дұрыс болған екен!-дейтін көрінеді.

Баянғалидың жездесі Ұғыш қақаған аязда Кенашыдан Тассуға жете алмай, балдызының үйінде бөгеліп қалса керек. Бір кезде қалтасыннан бір қағазды суырып алып, бір дұғалықты самбырлатып оқи жөнеліпті. Тілі жөнді келмесе де, бұзып-жарып қайта-қайта оқи беріпті.

-Иә жезде, не оқып жатсың?-деп сұрайды балдызы. Жездесі жымың-жымың етіп, жауап беріпті:

-Зейнолла молдадан екеуіміз де жолда көп жүреміз ғой,-деп әдейі қолқалап жаздыртып алдым. Осыны қайта-қайта оқи берсең, құдай тағала көлік кездестіреді деп еді.

Сонда Баянғали:

-Дұрыс қой, бірақ тіліңді бұрап, жаныңды қинағанша қазақша тілей бермейсің бе? Алла тағала қазақша да білетін шығар,-деп, жездесін Шайдолла құрдасының “Беларусіне” мінгізіп қоя беріпті.

Жаңадан молда болған бір замандастарымыз бір жиында “әйтуге болмайды, бүйтуге болмайды”,-деп тақуасынып, жұртқа мән үйрете беріпті.

Сонда Баянғали:

-Алла тағала формалист емес қой, ұсақ-түйекті есептемей, адамның шын ниетіне қарайтын шығар,-деген екен.

-Жас кезде шырқадыңыздар ғой... Арақты да өкірттіңіздер... қызумен талайды қағып-соғып кеткендеріңіз де болды-ау, ә? Енді кеп ораза ұстайсыздар...-депті біреулер. Сонда Баянғали:

-Иә, осы күнгі қажы, молданың бір талайымен бірге ішкенбіз. Алланың кәрі күшті, рахматы мол деген ғой бұрынғылар. Шын ниетімізбен қылған тәубәмізді қабыл ете гөр,-деп тілейміз дағы. Ал сендер жұрттың иманы мен тәубәсін түгендегенше, өздеріңнің теріс пиғылдарыңды жүгендеп алсаңдаршы,-деген екен.

Бір ауылдың молдасы зират басында жұртшылыққа дауыс көтеріп, “өйтіндер-бүйтіндер”,-деп ұрсып, берекені алыпты. Ауылға келгесін, ас үстінде әлгі молдадан:

-Аға, дін жолына түскенше, қандай жұмыс істедіңіз?-деп сұрапты Баянғали:

-Шопыр болдым, милицияда істедім,-депті молда.

-Е-е, бәсе көрініп тұр...Ол кезде бір жартыны қағып алып, біреуге ашулансаңыз, мантировканы да жіберіп қалған шығарсыз?

-Болды ғой енді жастықта. Құдай таутих берді, қойдық бәрін.
-Иә, қойғаныңыз жөн... Монтировка мен ментовский “методыңыз”
молдалық жолға жараса қоймас,-деген екен ақын.

-Осы біздің қазақтың мұсылмандығы да бір түрлі ғой,-депті біреу.
Сонда Баянғали:

-Неге бір түрлі? Фанатик емес, бірақ құдайын ұмытпайды. Бәрін
бір Аллаға тапсырып, емін-еркін өмір сүретін біздің қазақтыкі де
дұрыс-ау осы,-деген екен.

-Біздің саясат, өдебиет, өнер адамдарының бәрі өздерін керемет
санайтындары несі?-деп ренжіпті бір жолдасы. Сонда Баянғали:

-Санай берсін, содан келіп-кетер не бар? Кереметпін демегенде
бейшарамын деуі керек пе? Тек қана солардың бәрі өзгелерді
кемсітпей, өзінше керемет бола берсе-шын керемет сол болар еді,-
деген екен.

-Абстракционизмге қалай қарайсыз?-деп сұраған біреулерге Баянғали:
-Абстрактно! Өйткені біз измнің емес, ой мен сезімнің ақынымыз
ғой,-деген екен.

-Осы күнгі ақын-жазушылар жазғандарын жарыққа шығара алмай,
шығарса кітабын өткізе алмай, өздері сатып жүрген жоқ па?-депті
бір байшықеш атқамінер. Сонда Баянғали:

-Әйтеуір кісі ақысын жегеннен гөрі тәуір ғой-деген екен.

Жақын достары Баянғалиды бір маңызды мәселелерде қапы
қалдырса керек. Кейін ұялып, ыңғайсызданады ғой баяғы. Сонда
ақын:

-Жарайды, аман болайықшы. Мен достарымды атақ пен ақшаға
айырбастамаймын,-деген екен.

Ақын Әбубәкір Қайранов Баянғалиға:

-Бір кітапта мені Қытайда туған деп жазып қойыпты, ал мен
Семейде туғам,-депті.

-Е-е, жаза берсін, нағыз ақында шекара болмайды. Сен арғы бет,
бергі бетке бірдей қазақтың ақыны емессің бе?-деген екен Баянғали.

Әбубәкір Қайранов шығармашылық кешін өткізуге дайындалып
жүріп, әнші Сүлеймен Ибрагимовке:

-Сендердің аттарыңды афишаға қалай жазсам екен? Белгілі, әйгілі әнші деймін бе, әлде эстрада жұлдыздары десем бе екен?-депті.

-Ой, аға, жай әнші дей салыңыз, тіпті, жазбай-ақ қойыңыз,-депті Сүлеймен.-Жұлдыз десеңіз ұят болар, жұлдыз деп еңбегі үлкен аға-апаларымызды айтсақ жарасар...

Сонда Баянғали:

-Жұрттың бәрі жұлдыз болып жатқанда, өзіңе қимайсың ба? Сен де жұлдызсың, қазақтың аспаны кең, бәрің де сиясыңдар,-деген екен.

Жақсы, жаманына қарамай, шетелдік мәдениетке көзсіз құлаған бір замандасы жөн-жосықсыз соларды үлгі қыла берсе керек. Сонда Баянғали:

-Немене, шетелдіктер жалаңаш жүрді екен деп, біз де артымызды ашайық па?!-деген екен.

Шахмет Құсайынов атындағы Ақмола облыстық қазақ театрының әртістері Төлеубек Көңбайұлының кішкентайы Ерқасым бір жасқа толғанда Баянғали ағаларынан өлең айтуын өтініпті. Сонда ақын біраз әртістің атын қосып:

Құдайым бақыт берсін Ерқасымға,
Кез қылмай ызғырық пен бұрқасынға.
Жайқалып бәйтеректей бойлап өссін,
Ормандай туған елдің ортасында.
Жүрісі Төлеубектей балпаң болсын,
Көңілі Сафуандай дархан болсын,
Қайрат пен Құмарбектей ойлы болып,
Айбектей шымыр, ширақ, тарпаң болсын,
Мұратбектей ісіне мығым болып,
Мұраттар мен Ерландай маркаң болсын,
Ан атса арттан тиіп, алдан шығып,
Көңбай менен Сауандай қартаң болсын!
Жарастай сахнада сәнді болсын,
Ербайдай сөз ұғатын дәмді болсын,
Бағлан мен Бақытбектей көңілді боп,
Елтай менен Талғаттай әнді болсын.
Балдарың бәріңнің де өсіп-өніп,
Қызықты өмірлерің мәнді болсын!-деген екен.

-Сен жазушысың ғой, айтыс пен жырға кеткенің қалай?-депті бір жазушы жолдасы.

Сонда Баянғали:

-Бұл сұраққа 1985 жылы айтқан мына өлеңіммен жауап берейін:

Тоған болған ойларды
Бұздырғалы келгенмін,
Суып қалған қандарды
Қыздырғалы келгенмін,
Кеудемдегі жалыным
Сөнбесін деп келгенмін,
Қазағымның киелі
Айтыс дейтін өнері
Өлмесін деп келгенмін!-деген екен.

Баянғали ӘЛІМЖАНОВ

Әзіл шуағы

Редакторы *Серік Жетпісқалиев*
Көркемдеуші редакторы *Асхат Шеріпбаев*
Техникалық редакторы *Алмас Қажыбайұлы*
Компьютерде терген *Айнұр Сейдалина*
Ботагөз Тарбакова

Теруге 20.04.2004 жылы жіберілді. Басуға 25.06.2004 жылы қол қойылды. Қалыбы 60x84. $\frac{1}{16}$. Қаріп түрі “Каз Таймс”. Шартты баспа табағы 4. Таралымы 1000 дана. Тапсырыс №36. Бағасы келісімді.

Кітап Көкшетау университетінің баспаханасында басылды.
475000 Көкшетау қаласы, Менжинский көшесі 38 үй.
тел: 8 (316 2) 23-34-24, тел\факс 25-32-40

1652

“Алаш үні” кітапханасы
сериясымен
жарық көрген кітаптар

1. **“Сейтен тағлымы”** Серік Сапарұлы (Әдеби зерттеу)
2. **“Алаштың Сәбетқазы Ақатайы”** (Естеліктер)
Құрастырушысы – Серік Сапарұлы.
3. **“Аллажар”** Алмас Темірбай
(Өлеңдер, балладалар, толғаулар)
4. **“Тең отырып тілдессен талай түйін шешілер”**
Жанат Қасым (Көсемсөз)
5. **“Ғашықтық жырлары”** Әлібек Баубекұлы (Өлеңдер)
6. **“Жетпісқалиевтің жетпіс жеті әңгімесі”**
Серік Сапарұлы Жетпісқалиев (Әңгімелер).
7. **“Айсары”** Арман Бердалиев (Өлеңдер)

